

IV-VI

327437

IV.

1921.-23

4
1921

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTIK:

Dr. BÁN ALADÁR

Dr. PRÖHLE VILMOS.

TARTALOM: *Pekár Gyula:* Olvasóinkhoz. — *Dr. Bán Aladár:* Finn ősdalok. — *F. Takács Zoltán:* A sinológia kérdése nálunk. — *Dr. Bán Aladár:* Aho János. — *Dr. Fehér Géza:* A bolgár nép őstörténete. — *Fennofil:* Az első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus turáni vonatkozásai. — Magyar kiállítás és ünnepi színelőadás Helszinkiben. — *Kisebb közlemények.* — *Hirek.* — *Társasági ügyek.*

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, VII. KAPU.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
PEKÁR GYULA: Olvasóinkhoz	1
DR. BÁN ALADÁR: A finn ósdalok	3
FELVINCZI TAKÁCS ZOLTÁN: A sinológia kérdése nálunk	7
DR. BÁN ALADÁR: Aho János	11
DR. FEHÉR GÉZA: A bolgár nép őstörténete	20
FENNOFIL: Az első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus turáni vonatkozásai	37
Magyar kiállítás és ünnepi színelőadás Helszinkiben	45
KISEBB KÖZLEMÉNYEK:	
A zürjének fölszabadulása. B. A.	49
Bankett Setälä tiszteletére	50
A turáni szempontok érvényesítése az iskolában	51
IRODALOM:	
La Crimée. Vujsz János	53
Dr. phil. Ahmed Muhiddin	57
Grágger Róbert. B. A.	57
Az első turáni népdalgűjtemény	58
HIREK	59
TÁRSASÁGI ÜGYEK	64

TURÁNI ELŐADÁSOK.

RENDEZI:

**a Turáni Társaság és a Magyarországi Turán Szövetség
minden szerdán este 6 órakor.**

I. előadás: január 11. Megnyitó beszédek. Tartják: *Pekár Gyula* államtitkár, a Turáni Társaság elnöke és *Cholnoky Jenő* egyet. tanár, a Magyarországi Turán Szövetség nagyvezére. „A turáni eszme”. Előadó: *Paikert Alajos* miniszteri tanácsos, a Turáni Társaság elnökhelyettese.

II. előadás: január 18. „Turán földrajza.” Előadó: *dr. Cholnoky Jenő.*

III. előadás: január 25. „A turáni népek története.” Előadó: *dr. Márki Sándor* egyetemi tanár.

IV. előadás: február 1. „A turáni népek művészete I.” Előadó: *dr. Lechner Jenő* műegyetemi m. tanár, műépítész.

V. előadás: február 8. „A turáni népek művészete II.” Előadó: *dr. Lechner Jenő.*

VI. előadás: február 15. „A turáni népek ornamentikája.” Előadó: *Huszka József* tanár.

VII. előadás: február 22. „A turáni hadviselés.” Előadó: *Turchányi Tihamér* tanár.

KELETI-KÖNYVTÁR

OLVASÓINKHOZ.

Három év telt el azóta, hogy folyóiratunk utolsó száma megjelent. Azt hisszük, nem kell felsorolnunk azokat a rettenetős okokat, melyek e hosszú szünetet ránk kényszerítették. Lángbetűkkel vannak ezek beírva minden magyar ember lelkébe. Most, hogy újra felvesszük az elejtett fonalat, úgy érezzük, mégis pár szót kell szólnunk ahhoz a közönséghez, mely nemzetünk érdekében kifejtett munkásságunkat eddig is oly szeretettel és megértő figyelemmel kísérte.

A „Turán“ volt szerkesztői és munkatársai maradandó becsü munkájukkal egy fényes épület fundamentumát vetették meg, — ebben az épületben helyet kell találniok mindazoknak az érzéseknek és gondolatoknak, melyek lesújtott, csalódott és mármár csüggedő nemzetünket új hittel, új reménnyel, új életkedvvel vannak hivatva eltölteni. A turánizmus szellemi épülete az erősség s e felépítendő vár falai, bástyái térben és időben mérhetetlen távolságokba engednek tekintenünk; e vár fokáról szemlélhetjük azt a kelő napot, melynek első derengése vezette egykoron Juliánunkat, Körösinket, Regulyunkat s az újabb kutatók elszánt csapatát a nagy turáni bölcső ősi keletje felé. Mi azt akarjuk, hogy e csapat sereggé nőjjön s vezérlő gondolata ébresztő villanszikraként járja át nemcsak az egész magyarságot, hanem több száz milliós néptestvéreinket is, mi azt akarjuk, hogy a turánizmus a tudás és lelkesedés fegyvereivel egy blokkba tömörítsen fajokat nemzeteket, mindazokat, akiknek mi magyarok a turáni népkontinens legnyugatibb csúcsán természetes vezérei vagyunk. *Viribus unitis* . . . csak így szerezhetjük vissza mindazt, amihez a történelem, az igazság s a humanizmus nevében jogunk van.

Az ősi turáni kultúra kincseit fel akarjuk ásní a feledés vastag porrétegei alól s föltárni nemzetünk és fajunk szeméi előtt,

hogy tündöklésük erőt, bizalmat, kedvet öntsön beléjük dicső céljaik elérésére irányult törekvéseikben.

Reméljük, hogy e nagy cél érdekében a magyar intelligencia segítségére és támogatására számíthatunk. Fölkérjük mindazokat, akik ez irányban irodalmi téren dolgozni akarnak, csatlakozzanak a „Turán” zászlajához.

Széles, beláthatatlan az a mező, amely a turáni költészet, néptudomány, irodalom, művészettörténelem, földrajz, történelem, bölcsélet- és közgazdaságtan terén munkálkodók elé tárul.

Az új helyzet, melyet a legutóbbi évek eseményei teremtettek, hatalmas munkára hívják nemzetünk minden szellemi harcosát. Csak az összetartás, a vállvetett munka adhatja vissza azt, amit a balsors és a magunk jóra való restsége elvett tőlünk.

Törekedni fogunk, hogy föléledett folyóiratunk lehetőleg minden turáni kérdésre kiterjessze figyelmét. De e feladatot csak úgy tölthetjük be, ha kérésünk nem talál süket fülekre, megfásult szívekre!

Pekár Gyula,

a Turáni Társaság elnöke.

A finn ösdalok.

Irta: dr. Bán Aladár.

A turáni népek közül a török-tatár és a finn-ugor népek gazdag népköltési termékeket mutatnak fel, amelyek az egész világ esztetikusaiknak és folkloristáinak a figyelmét régóta magukra irányították. Elbeszélő művekben aránylag a finn-ugorok gazdagabbak: a finn, az észti, a vogul és osztják népének párjukat ritkítják; tisztán lírai hangulatú dalokban azonban a török-tatár néptörzsek állanak első helyen. A magyar nép e tekintetben az utóbbi csoporthoz mutat több rokonságot; népköltésünkben a lírai elem határozottan erősebben van képviselve az epikainál.

A turáni népcsoportban a finnek és az ő nyomaikon haladó észtek becsülik meg legjobban a nép szellemi termékeit.

A finn folklórtudomány ma első helyen áll egész Európában. A Krohn Gyulától (Julius Krohn, költői nevén Suonio) meg alapított *földrajzi módszert* ma már minden nemzet néphagyománykutatói alkalmazzák. A nemrég elhunyt nagynevű dán folklorista, A. Olrik így ír e tárgyban (*Danske studier*, 1908.) „A finn népköltés-kutatás a mai korra nézve nem csupán e költészetnek becses tartalma, hanem a kutatás módszere miatt is fontos. A népdalkutató anyagát manapság mindenütt földrajzi rendbe sorozza, hogy ily módon pótoja ki a hézagos időmeghatározást. De sehol sincs e módszernek alkalmasabb talaja, mint Finnországban. . . A dalok lassú terjedése délről észak felé, a dús anyaggyűjtemények s a ritka lelkiismeretséggel végzett följegyzések és kutatások Finnországot a népköltés-tudomány klasszikus hazájává avatják. Megbecsülhetetlen érték, hogy létezik ily anyagkészlet, melyen a népversek életét érintő törvények ily világosan láthatók; az anyag s annak feldolgozási módszere mintaképpül szolgálhatnak minden nemzet tudósának.”

Az 1888-ban elhunyt Krohn Gy. tudományos örökét fia, Károly (*Kaarle Krohn*) vette át, aki ma nemcsak hazájában, hanem az egész művelt világban a folklór atyamestere, irányítója. Hirnevét, mint atyja, ő is Kalevala-kutatásaival vetette meg. Kaarle Krohn mint a *Folklore Fellows* Szövetség elnöke érintkezésében áll minden ország néphagyomány-kutatóival. Különös szeretettel gondol a Folklore Fellows Szövetség magyar osztályára, amelynek a háború éveiben nagy mennyiségű papirost szerzett a finn gyárosoktól, hogy azt a magyar gyűjtők között kiosztva gyorsan kallódó néphagyományaink följegyzése akadály nélkül tovább folyjon. E papírkészletet dr. Sebestyén Gyula kezeli mint az osztály elnöke.

A két Krohn tanítványaiból egész gárdája verődött össze Finnországban a kiváló folklóristáknak, kik népük hagyományait rendszeres tudományos művekben dolgozzák fel. A néphit emlékein kívül eddigelé főleg epikai hagyományok — mesék, ének — tárgyalásával foglalkoztak. K. Krohn azonban újabb időben kiterjesztette figyelmét népének lírai dalaira is s egyetemi előadásában mintaszerűen fejteget egy-egy dalt; az összes változatok alapján állapítván meg az illető dal föltehető ösalakját vagyis azon formáját, amelyben az, minden valószínűség szerint, létrejött. A dalok ugyanis vándorlásuk hosszú, bonyolult útján sokféle változásnak vannak alávetve; egyik helyt kibővülnek, másutt elhagynak belőlük egy-egy részletet, úgy, hogy gyakran teljesen kiforgatják őket eredeti mivoltukból, szépségükből. Az ösalak megállapítása annál több eredménnyel biztat, minél több változata ismeretes, minél több gyűjtő jegyezte föl a dalt különböző vidékeken. — Mily fontos volna népköltészetünk kincseinek tökéletes megismerésére, ha a mi folklóristáink is foglalkoznának ily kutatásokkal; ha a földrajzi dalvizsgálat kipróbált módszerével kihámozni remek dalcsiráink valószínű ösalakját s ily módon igazi népies szépségükbe visszaöltöztetett népdalokban gyönyörködhetnénk! E szép feladat megoldásának azonban előfeltétele, hogy legyenek kataszteri pontossággal végzett följegyzéseink, mert mai, rendszertelenül készült gyűjteményeink ily tudományos kutatásra nem nyújtanak megbízható és kielégítő bőségű anyagot.

K. Krohn eddigi ilyenemű vizsgálatainak eredményeül egy

kötet rekonstruált dalt adott ki; a dalok száma 194. Könyvének címe: *ösdalok a nótáról, búról, szerelemről*. Alapformájukba visszaállítani megkísérlé Kaarle Krohn. Porvo 1920. (Muinaisrunoja laulusta, surusta, lemmestä. . .) E három tárgy szolgáltatja a legtöbb finn népdalnak tartalmát. Megjegyezzük, hogy a dalról szóló dal különösen gyakori nemcsak a finn, hanem az észti népköltésben is. Ezekben a dalokban nem találjuk föl a virágos kifejezésnek, az érzelem és képzelet csapongásának azt a gazdagságát, amely a mi népdalainkat oly bájosakká, oly csodálatosan szépekké teszi. A finn dalok merengőbbek, elmélkedésre hajlandóbbak. Így, amint e könyvben élénk lépnek, klaszszikus tömörségű kis költemények ezek, melyekben nincs egyetlen fölösleges szó, kép, alakzat. Igazi anakreoni dalok, ami a kifejezés takaros takarékoságát illeti.

Ugy hisszük, nem csupán gyönyörködtetünk, hanem okulást is nyújtunk, ha e dalokból egy kis füzért bemutatunk hü fordításban.

1.

Nem dalolok örömben.

Nótáimat, aki hallja,
figyel a sok fűrgé dalra,
azt hiheti, boldog vagyok,
örömben dalolgotok;
pedig én nem vagyok boldog,
dalt sem örömömben' mondok.

Szenvedéstül szól a nóta,
fájdalom a fakasztója,
Üröm van az örömben,
bánat bűg a beszédemben,
gondtól talál a dalszó rám,
könyharmatos az én nótám!

2

A bujdosó sorsa.

Más országba mendegéltem,
ismeretlen tájra tértem.
Megüt itten minden ágfa,
a hajtása arcom vágja.

Az a fa is megver engem,
mihez nem is közeledtem;
felém csap a lombja, bárha
nem is ültem árnyékába'.

3

Fájós szem.

Miért fáj a szemem egyre,
mért ül homály nézéseemre?

Azért fáj a szemem egyre,
ül homály a nézéseemre,
mert gyászoltam elhunytakat,
halálukon sirtam sokat.

Ágg apám halt először meg,
évig kinzott érte bánat,
aztán drága anyám tört meg,
két esztendőn könnyem áradt,
völegényem halt meg végre —
sírok, amíg élek, érte!

4.

Az énekes díja.

Régenten, kicsiny koromban,
Csak potyára danolgottam.

De most nem dalolok ingyen,
péNZ nélkül nem perg a nyelvem,
ajkam néma arany nélkül,
szám se mozdul ezüst nélkül.

Kapok én pénzt olyan sokat,
mennyit pap hat évig se kap,
kovács még hét évig sem lát,
paraszt teljes életén át!

5.

A boldog és az árva.

Kinek él még édes anyja,
szüleje e földet lakja,
annak szája vajba' fördik,
tél csöpög az állán végig.

Kinek meghalt édes anyja,
nyáron az az erdőt lakja:
szamózával tömi száját,
afonyalé fősti állát.

6.

Kérdés a halálhoz.

Oh én szegény szerencsétlen,
ki mindig csak búban éltem,
mit vétettem a halálnak,
mit árthattam a kaszásnak,
hogy engemet még nem vitt el,
itten hagyott keserűvemmel,
s aki gazdag, azt megölte,
boldogokat tett a földbe.

7.

A bajok száma.

Szenvedésim számbavenni,
mögolvasni, bajom mennyi,
csak az tudja, aki tudja:
hány kő van a zuhogóban,
tenger mélyin mennyi hab van.

8.

Három baj.

Háromféle az én gondom,
Egyik fejem nyomja folyton,
másik lábam alatt ég lenn,
egy a szívem közepében.
Azt, ki fönn ül kobakomon,
fürteimbe belefonom;
mi lenn tanyáz lábam törve,
bocskorbojttal kötöm össze.

De ez szívem közepében
föld alá visz engem, érzem,
húsonom hogy pondró hízzék,
halál férge falatozzék!

9

A legjobb atya.

Apám megvet, anyám megvet,
egész család szid engemet.
De nem üz el Isten tudom,
nem is vet meg én Jézusom,
gyámolja ő gyermekeit,
támogatja teremtményit.
Hű barátja kinek nincsen,
megvédi azt a jó Isten!

10.

Titkon sírok.

Nem búsulok, ha más látja,
nem sírok nagy társaságba'.
Sírok, mikor magam vagyok,
egymagamban bandukolok,
sírok erdei viskóba',
kis kunyhóba' meghúzódva.

Ha hirdetném szívem gyászát,
sírnék, mikor sokan látják,
lányok rajtam nevetnének,
mulatnának a legények.

Ne lássanak engem sírni,
ne nevesse gyászom senkil

A sinologia kérdése nálunk.

Irta: Felvinczi Takács Zoltán.

A Turáni Társaság és a Magyarországi Turán-Szövetség megalakulása óta lassankint kezd átmenni a köztudatba, hogy minket, magyarokat, finn-ugor és török-tatár rokonságunkon kívül a távol Kelet is kell, hogy érdekeljen, többféle szempontból. Egyszerűbb lelkek s azok közt is különösen olyanok, akik régi és legkevésbé sem rossz magyar szokásból szeretik tartani a rokonságot, persze gyorsan és minden tekintetben hathatósan szeretnék gyümölcsoztetni azt a kapcsolatot, amely a mi őseink és Keletázsia ókori lakói közt fennállt s amelyet ránk nézve kedvező formában feltámasztani természetesen nagyon szükségessé volna. Ma már, mint számos más esetben, a hun-magyar rokonság kérdésében is megtért a tudomány és felismerte a monda, a hagyomány komoly alapját. Viszont hunok és kínaiak ősei közt oly messze vezethető vissza az ókorban az összeköttetés és a nagymértékű keveredés, a japániaiak és az altaji népek közt pedig a mandzsu közvetítés révén annyira nyilvánvaló a kapcsolat, hogy a mi szempontunkból fölötte káros volna lemondani e viszony nyilvántartásáról s történelmi alapjának felderítéséről.

Kimondhatatlan kára a magyarságnak az a hiány, mely nálunk a keletázsiai műveltség tanulmányozásának elhanyagolásából származott. Röviden és egyszerűen úgy fejezhetjük ki az igazságot, ha azt mondjuk, hogy a magyar nemzet legnagyobb megpróbáltatásának idején gyengének bizonyult, mert a kiskorúság állapotában volt, hiányzott belőle nemzeti és faji hivatottságának tudata.

Nem lehet ezen tulajdonképen csodálkozni. Hiszen több, mint kilencszáz éven át buzgólkodott a magyar azon, hogy megtagadja egyéniségét. Ezer szerencse, hogy nem tudta teljesen

megtagadni. Helyzetét ma sem ismeri fel. Ma sem akarja belátni, hogy minél jobban alárendeli magát a nyugati népek világnézetének, annál bizonyosabb, hogy létjogosultságát nem fogják elismerni. Ma sem akarja belátni, hogy a nyugati népekkel csak a reális tudományok művelésében és a nyilvánvalóan praktikus életszükségletek kielégítésében vállalhat közösséget. Irodalmi és művészeti téren, mindenekelőtt azonban az erkölcsi világnézet kérdéseiben jó, ha mielőbb szakít velük.

A világháború sorsa nem a harctereken, hanem a nagy ententelapok szerkesztőségeiben dőlt el. Ennek a világtörténelemben páratlanul álló sajtóhadjáratnak következtében ma már nincs a nyugati „civilizáció” területén érintetlen erkölcsi fogalom. Ma már nincs a Nyugaton olyan erkölcsi érték, amelyet cinikusan nem devalváltak, eredeti mivoltából ki nem forgattak volna. A nyugati „civilizáció” területén már mindent felhasználtak, mindent kiforgattak eredeti mivoltából hazugság céljából és ennél fogva ma ez a „civilizáció” erkölcsi alap nélkül támo lyog. A háború nyertesei ezenfelül még nem is békekötéssel, hanem parancsszóval fejezték be a fegyveres mérkőzést és ezzel a forradalmi lépéssel felégették maguk mögött minden hidat, lemondtak még a régi erkölcs látszatának a megőrzéséről is.

Az események figyelmes szemlélőinek feltűnhetett, hogy a nagy katasztrófa után Kína volt az egyetlen állam, amelyik nem feledkezett meg arról, hogy békeállapot békés szándék nélkül elképzelhetetlen, tehát csak kibékülés, azaz megegyezés, vagyis béketárgyalás alapján jöhet létre. Kína volt az egyetlen állam, amely Németországgal béketárgyalást folytatott, ennek alapján békét kötött és nem akarta a harcot más fegyverekkel tovább folytatni.

Miből magyarázható ez az erkölcsi nagyság? Miből magyarázható az, hogy a kínai megbizottak, midőn igazságtalannak találták hazájukra nézve a párisi konferencia határozatait, ahelyett, hogy gyakorlatilag ítélték volna meg a helyzetet és megmozdítottak volna minden követ a saját érdekükben, egyszerűen eltávoztak egy megvető gesztussal? Miből magyarázható ezenkívül, hogy annak idején, mikor a Mennyei Birodalom megváltoztatta államformáját, császári ediktum rendelte el a császárság megszüntetését és a köztársaság életbeléptetését?

Nagy tévedés volna olyasmire gondolni, hogy a kínaiak ezekkei az aktusokkal a látszatot akarták megmenteni. Nálunk ugyanis, a nyugati „civilizáció” területén uralkodó anarchiában a történelmi folytonosság fogalma már elvesztette tartalmát; visszaélésekre felhasználható puszta szólásformává értéktelenedett. A távol Keleten azonban, hol a konfuciánus felfogás százmilliókat összekötő kapocsnak bizonyul ma is, a mult és az ősök fogalma szentség. Az intézmények és formák annál szentebbek, minél régiebbek, mert annál közelebb állnak a természetes állapothoz, a teremtő erők tisztaságához. Kétségbevonhatatlan érték ennélfogva a kínaiak és az ő iskolájukban nevelkedett japániai szemében a történelmi folytonosság is, mert annak megszakítása az ősök szellemének, a szent multnak megtagadását jelentené. Az ősök megszentelése azonban fokozza az utód öntudatát is, kinek egyénisége az ősökében gyökerezik. Keletázsia lakói, mikor őseiket megtisztelik, érvényre juttatják egyben saját egyéniségüket is és társadalmuknak oly szilárd erkölcsi alapot adnak, amely csak egyféleképpen értelmezhető és semmi más ellentétes doktrínával sem házasítható össze.

E néhány mondat, azt hiszem, világosan beszél és nyilvánvalóvá teszi a távol Kelet erkölcsi fölényét a Nyugat fölött, hol az egyéniség fogalmát anarchisztikusan értelmezik és ezzel a társadalmat katasztrófális bellum omnium contra omnes állapotába kergetik. A nyugati műveltséget már tökéletesen megfertőzte a demagógia. A nagy nyugati népek ma többnyire sivár demagógoktól vezetetik magukat; irodalmukat, művészetüket is vadul széttörekvő öncéluságok sekélyesítik. Ezért nincs a mai művészetnek ereje ahhoz, hogy stilust alkosson. Jaj annak a nemzetnek, mely ilyen körülmények közt akarja megalapozni jövőjét!

Szegény magyar hazánk történelmének az 1918-iki összeomlást megelőző félszázadát a bűnös mulasztások hosszú sora jellemzi. Ezalatt a félszázad alatt mulasztották el nálunk többek közt a kínai nyelv művelését és a népvándorlás korának tanulmányozásánál nélkülözhetetlen régi kínai történetírás megismerését is, holott Deguignes nagy művének megjelenése óta („Historie des huns”, 1756) nem titok az európai tudományos világban, hogy a hunok ókori történelme kínai történelmi mun-

kákban („Si ki“, „C'ien Han-su“ stb.) van lefektetve. De miért ne hanyagolták volna el ezeknek a végtelenül fontos forrásmunkáknak a tanulmányozását, mikor nem méltatták kellő figyelemre magát a hun-kérdést sem, amely pedig a túráni kérdés alapvető problémája.

Nem kevésbé szomorú bizonyítéka a tudományos életünkben uralkodó tervszerűtlenségnek és szervezatlenségnek, hogy Kung Fu-ce tanainak sem akadt nálunk magyarázója. Pedig nemzeti és faji öntudatunk fejlesztésére bizonyára kedvezően hatott volna és egyébként is fejlesztette volna világnézetünket Kung beszélgetéseinek („Lun-jü“) és a „Gyermeki kegyelet könyvé“-nek („Chiao csing“) egy-egy jó magyar fordítása. Ugy hiszem azonban, hogy e művek rövid időn belül mégis csak eléggé népszerűek lesznek nálunk is. Az emberiség mai rémes szenvedései közt nem hagyhatja sokáig figyelmen kívül az egyetlen nagy etikai rendszert, amely fenntartás nélkül érvényesíthető a gyakorlati életben és amely mindenekfölött a lehető legjobb társadalmi konzerváló tényezőnek bizonyult. Ku Hung-ming, korunk nagy kínai gondolkozója, jól ítéli meg a helyzetet, mikor a konfuciánus erkölcsben látja a kivezető utat a mai chaotikus állapotból.

Reméljük, hogy a sinológiai tanulmányok terén nálunk jobb jövő kezdetét jelenti az a kínai nyelvoktatás, melyet a Turán-Szövetség sajtótanfolyamával kapcsolatos nyelviskolában Glock Tivadar ezredes folytat. A szomorú véget ért Velics Antal doktoron kívül Glock ezredes az egyetlen magyar ember, ki alaposan el tudta sajátítani a kínai nyelvet és annak művészi szépségei iránt is különösen fejlett érzékkel rendelkezik. Nagy pedagógiai hivatottságánál fogva feltehető, hogy sikerülni fog neki legalább egy kis társasággal megtörni a jeget és megteremteni a közvetlen összeköttetést a Kelet felé hajló magyarok és a legtovább Ázsia klasszikus népe közt.

Aho János.

(1861—1921.)

Irta: dr. Bán Aladár.

Súlyos csapás érte a finn irodalmi életet. 1921 augusztus hó 8-dikán, hosszas betegség után, életének hatvanadik évében meghalt *Aho János* (Juani Aho), a finnek legnagyobb írója, kit a magyar olvasóközönség is régóta ismer. Bár számos kötetre rúgó irodalmi alkotásainak csekély része van nyelvünkre lefordítva, ez is elég volt arra, hogy esztétikusaink és irodalmáraink figyelmét magára fordítsa. A múlt század kilencvenes éveiben jelent meg több a Budapesti Hirlap tárcarovatában apró rajzaiból, a Forgácsokból, melyekből külön gyűjtemény és az Olcsó könyvtár-ban két füzet látott napvilágot. *Popini* A. fordításában. Ezenkívül e scrok írója fordított Ahótól néhány elbeszélést, forgácsot, rajzot s egy hosszabb novellát, a Világ üldözöttjét, s *Kara Ferenc* egy hosszabb regényt. A külföldön, különösen Svéd- és Németországban szintén nagy népszerűségnek örvend.

A finneknél a nemzeti irodalom csak a XIX. század közepe táján kezdett fölvirágozni, mivel azelőtt legjelesebb íróik és költőik svéd nyelven írtak. A Kalevala idézte elő e változást, mely a figyelmet a nép nyelvére és szokásaira irányította s önrzettel tölté el az elnyomott népet. *Kivi Elek* (1834—1872) volt az első számottevő tehetség ez új irodalomban, ki a dráma és a regény terén alkotott maig nagy népszerűségnek örvendő műveket. A külföld figyelmét azonban nem ő, hanem kortársa: *Päivärinta Péter* fordította a finn irodalomra a nép életéből vett tárgyú novelláival.

A Kalevala és *Kivi* művei azok, amelyeknek hatása alatt, a múlt század nyolcvanas éveiben új, élénk mozgalom indult meg a finn irodalomban. A jelszó lett a népies kincsek kiaknázása, a

népnyelv és a népélet tanulmányozása s ennek alapján új, eredeti kultúra teremtése. E mozgalom átterjedt a közélet minden ágára: a tudományra, a művészetre, a népoktatásra. A mozgalom megindítóit és híveit „új finneknek” (nuorsuomalaiset) nevezzük; törekvéseik később a politikában is érvényesültek.

Ez iránynak diadalra juttatója s maig legkimagaslóbb alakja Aho volt, kinek műveiben mindaz hangra lelt, ami népének szívéet dobogtatta: remény, fájdalom, öröm és csüggedés. Átélt az elnyomatás legsötétebb éveit, folyton hirdetve a jobb jövőt csüggedező honfitársainak. S most, midőn jóslata betelt s a finn nép elérte vágyainak netovábbját, a függetlenséget: az öregkor küszöbén búcsút kellett mondania a szép, a boldog — a szabad életnek!

Aho János írói munkásságában négy korszakot lehet megkülönböztetni. 1883-ban lépett föl. Ettől fogva hat éven át a szűk-körü, csöndes finn életnek szemléelője maradt; a nép egyszerű fiai között időzik, ezeknek a viszonyait rajzolja kedves humorral és egészséges realizmussal.

Figyelmet keltett már első elbeszéléseivel is, amelyekben a népélet és népnyelv kiváló ismerőjeként mutatkozik be, de nagy népszerűsége csak írói pályájának második korszakában tett szert, mely 1889-től 1897-ig terjed, 1889—90. évi párisi tartózkodása alatt megismerkedik a francia irodalommal s míg egyrészt ennek könnyed stílusa, finom lélektani iránya fejlesztőleg hat ízlésére, másrészt Páris romlott légköre s az akkori francia irodalom túlzó naturalizmusa sokat árt hazája tiszta erkölcsiéhez szokott naiv kedélyének. Ez ártalmas hatásnak legjellemzőbb terméke, „Egyedül” c. regénye, amelyben egy agglegény szenvedélyes szerelmét rajzolja bántó leplezetlenséggel. E kártékony hatást azonban csakhamar legyőzi Ahonak tősgyökeres nemzeti jelleme s Szuomi józan, egyszerű társadalmi élete; s az új benyomásokkal gazdagodott író teljes nagyságában lép elének 1891-ben megjelent „Forgácsok” c. művével, mely apró rajzokat s lírai hangulatokat foglal magában. A siker, melyet e gyűjteménnyel elért, folytatásra serkentette s még több ilyenmő gyűjteménnyel ajándékozta meg az irodalmat.

Bármily nagyjai fognak még előállani a finn irodalomnak, a Forgácsok írójának neve mindenkor fényben fog ragyogni az irodalomtörténet lapjain. Az olvasót ellenállhatatlanul magával ra-

gadja e tökéletesre csiszolt irodalmi drágakövek búbája, mely az édesbús hangulatból, a végtelenül gyöngéd természetszeretetből és a nyelv fölülmulthatatlanul finom zenéjéből árad felénk! Elénk vezetik e rajzok a telepeseket, kik hősi kitartással küzdenek a természet mostohasága ellen, hogy termővé varázsolják a sziklás talajt; a zselléreket, kik gazdájuk rögeit túrják egész életükben, a súlyos munkában görnyedő földműveseket, kiket a fagyéj (hallayö) pár óra alatt megfoszt verítékeik gyümölcsetől. De tán legszebbek azok a Forgácsok, melyek az író életének emlékeit idézik föl. Szinte odaálmodjuk magunkat a néma fenyvesek, az ezüstfényben csillogó tavak, a kicsiny faházak közé, hol még nyáron is gyakorta tüzet kell raknunk a mennyezetig érő hatalmas kályhában. S Aho nem borzad a hosszú, hideg északi téltől; legszebb képeit tőle veszi, melyeken úgy csillog lelke fénye, mint a jég-csapokon a mosolygó téli napsugár!

E termékeny korszakban írta Aho társadalmi regényeit és novelláit, melyek közül legjellemezőbb és legértékesebb a Világ Üldözöttje, melyben egy szegény parasztleány tragikus sorsát mondja el.

Itt nyer legerősebb kifejezést az a tragikum, mely az író több művében megjelenik: az ember bukása, ha jószántából vagy a körülmények kényszere alatt eltávolodik a természettől. Ugyanez időben jelentek meg a *pietistákról* írt rajzai, melyek gyermekkorai emlékei közé visznek bennünket. Aho atyja szintén pietista meggyőződésű lelkész volt.

Az 1897. esztendő nyitja meg a harmadik korszakot Aho írói életében. Ekkor jelent meg *Panu* c. történeti regénye, melyben a nagyobbzsabású alkotások terére lépett. E regényt a világháborúban elpusztult ifjú finnistanék, *Kara Ferenc* fordította magyarra s közölte az „Élet” c. folyóiratban. E nagyszabású művében a finn pogányság utolsó küzdelmét ecseteli az író egy fiatal evang. lelkész életében. Néprajzi szemponból is nagyon érdekes e mű, mert a mi Zempléni Árpádunk „Turáni dalaín” kívül majdnem egyetlen kísérlet azon a téren, hogy a turáni néprajz tanulságait a szépirodalom eszközeivel szélesebb körben ismertekké tegye.

Ugyaníly nagyszabású történeti regénye még Ahonak a „Tavaszi és kései tél” című, melynek tárgya szintén a piétizmus köréből való.

Ez időbeli műveire ismét olynemű alkotás teszi föl a koronát, mint a Forgácsok. „Törhetetlen népem” c. gyűjteménye ez, mely szintén apró rajzok és történetkék koszorúja s valamennyi a hazafias érzés gyümölcse. II. Miklós cár ugyanis Plehve tanácsára 1899 februáriusában kibocsátotta azt a nevezetes ukázt, mely kimondotta Finnország szoros egyesítését Oroszországgal. A jogfosztások hosszú sorozatának kiinduló pontja lett e rendelet. Az általános nemzeti gyásznak és szenvedésnek legmeghatóbb kifejezést Aho e műve adott, melyben valósággal prófétai ihlettel jósolja meg nemzete föltámadását. *Tompa* allegóriáihoz hasonlíthatjuk e rajzokat, melyeknek prózája sok helyütt igazi versbeli ritmussal, alliterációkkal ékesen zeng. Lássunk e csodás szép allegóriákból egy kis részletet. — Az orosz kormány megtiltotta a kék-fehér finn lobogók használatát; ezekről írja: „Nem régiben alig vettük észre őket, ügyet sem vetve rájuk, haladtunk el mellettük, most pedig már messziről felénk ragyognak — ragyognak, bár *nincsenek*. Azelőtt a virágok és lombok között majdnem elvesztek a többi ünnepi dísz mellett; most rajtuk kívül semmi dísz sem óhajtunk. Mindenki az alacsony rudon kereste őket s ott meg is találta . . . Pedig csak most *lobognak*, csak most dagadoznak igazán! Ott látjuk őket a házak ormain, fölemeljük a fenyők csúcsára, odatűzzük a jegenyék ágaira, ráköjtjük a sövény karóira — látjuk őket, mert *akarjuk* látni . . . Azt gondolták, hogy örökre elvették zászlainkat, mindenkorra elraborták lobogóinkat; azt hitték, elfeledtük őket s az idegenéit fogadtuk el . . . Hát nem tudják, hogy ahol *fehér* báránylehő úszik az égnek *kék* boltozatán, ott van Szuomi zászlaja; hogy ahol hóhegyek merednek az égbe, ott vannak a mi színeink; hogy ahol vitorla fehérlik a kéklő tengeren, ott is a mi színeink vannak? . . . Vagy megtilthatják a felhőnek, hogy az égen járjon; a hónak, hogy fehérén ragyogjon; tengerünknek, ezer tavunknak, hogy kéklőn csillogjon?”

Aho János életének utolsó évtizede, munkásságának negyedik korszaka, bizonyos tekintetben a hanyatlás ideje. Utolsó műveiben egyre nagyobb teret foglal el a bölcselkedés háttérbe szorítva az üde költőiséget, mely műveinek fő vonzóereje. A világháború kezdete óta sokat elmélkedett a béke és háború problémájáról; e töprengéseinek gyümölcse „A béke remetéje” (1916. Rauhan eräkkö) c. műve, amelynek alapeszméje az, hogy az örök

béke akkor fog megszületni, ha az emberek hinni fognak a lehetőségében. Utolsó műve, hattyúdala „Emlékszel-e?” (Muistatko?) c. visszaemlékezése gyermekkkora benyomásaira.

Utolsó előtti munkája „Gondolatok a forradalmi hetekből, I—III. 1918—19.” naplószerű följegyzések a vörös- és fehér-gárda küzdelmeinek idejéből. Inkább történeti, mint költői értékű munka, de nagyon érdekes adatokat tartalmaz a bolsevisták lélektanának megismerésére. Látjuk belőle, hogy a vörösforradalmárcok mindenütt ugyanazon eszközökkel dolgoztak, csak a fokozatban volt különbség. Néha úgy tetszik, mintha a magyar viszonyokról olvasnánk: éjjeli autókról, terroristák garázdálkodásáról, verbuváló színésznőkről, színházi propagandabeszédekről s gazdasági összeomlásról a „többtermelés” jelszava alatt. Itt-ott előcsillan a nagy író leíró művészete; az ilyen helyeknek irodalmi értéke van. Bemutatunk ezekből egy részletet a III. kötet végéről, ahol az író a vörös-uralom utáni hangulatot festi a képviselőház első ülése alkalmából:

— „Tele van ez az ország romokkal, leégett házakkal, kirabolott otthonokkal. Borzasztó látni a ledöntött épületek kőhalmait a harctól megtépázott városokban és falvakban. A borzalom érzését többszörösíti annak a tudata, hogyan történt mindez s ki vitte végbe. Ezek nem a háború nyomai, hanem gyújtogatókéi, gyikosokéi, saját otthonuk eszeveszett pusztítóiéi. Hisz az, amit tönkretettek, legnagyobb részt közös nemzeti tulajdon volt. A saját magukét dúlták szét, a maguk házaikat, a munkások hajlékait; s a kisemberek lakásait, a zsellérek kunyhóit rabolták ki.

Az átkos hónapok futótüze legföltünőbb nyomot hagyott az ő saját területükön, a parlamentben, melynek körülbelül a fele még nemrégiben az ő hatalmukban volt. Ott voltam az első ülésen a forradalom után. . . . A szociálista képviselők üres helye úgy tátongott, mint a közös tömegsír gödre a temetőben. Az ellenzéknek azelőtt oly lármás oldalán most halotti csend uralkodott. Kilencven képviselő nevére csupán egyetlen — hang felelt. Párt-helyiségük nyílt ajtajából tátongó úr meredt felénk, s mögötte pusztá, szürke fal, olyan, mint a feyházi folyósóé. . . .

És minő emberek voltak ők?

Voltak régebben is demagógok, néplázítók, de azoknak tet-teiben, akik nyílt sisakkal léptek fel hazájuk ellen, legtöbbször

volt valami nagy, valami tragikusan kibékítő. Szociáldemokratái eddigi története azonban nem tud egyetlen eszményi nagymborról, igazi vezető tehetségről, határozott vonalú alakról — egyetlen valódi nagy cselekedetről sem. . . . Finnek voltak. De mégsem voltak finnek, sőt emberek sem. Hazájuk halálos ellenségeire támaszkodtak. Itt tartóztatták azokat, meg akarták akadályozni távozsukat, még vissza is hozták egy részüket, midőn a többiek kivonultak (t. i. az oroszok.) Hol volt a szíve, hogyan volt alkotva annak a finnembernek az agyveleje, akinek a lelke föl nem lázadt ilyen eljárás ellen? Hiszen teljes életükben a haza rögeit tapostak, levegőjét szívták, ennek a nemzetnek a történelmét tanulták, koláztatásukat, műveltségüket itt nyerték, a mi nyelvünket beszélték, legtöbbször egyedül ezt. . . . Hogyan lehetett belőlük orosz párti bolsevista; — nem lehet erre másképp felelni, csak ha megtagadjuk, hogy finneknek születtek. . . .”

Most, hogy Aho János pályája örökre lezárult, teljes társnyílágossággal állapíthatjuk meg írói érdemét. Ha végigtekintjük műveinek sorozatán, az igazi tökéletességet csak kisebb alkotások látjuk gáncsnélküli fényben ragyogni. Olyan, mint az ötvösművé, aki annál nagyobb, minél kisebb méretű tárgyakon dolgozik. Elbeszéléseiben, rajzaiban minden mondata, minden szava egy remek vonás a miniatürképen; rajzolatok ezek, melyeknél finom ritmusa a zene birodalmának határait érinti. Nagy regényeink legtöbbszörében akad egy-egy hibásan megrajzolt alak; lírai helyeken, mely tehetségének legbecsesebb oldala, gyakran ellankad a túlságosan nyolultabb mese keretében, a jellemzés bokros gondjainak közt. A drámában sem tud kifogástalant alkotni; ott is elbeszélés marad.

Összes bírálói megegyeznek abban, hogy Aho legnagyobb mint nyelvművész és stilszta. Mint egykor nálunk Mikés Kelemen, azonképen Aho is a francia stílus bájától megbabonázva, nyugati finomságot vitt be az ősi turáni nyelv nehezkesebb formáiba. P. J. Väranta és Kivi még teljesen a régi finn stilszták nyomain haláltak; Aho az első, aki európai színvonalra emeli a finn elbeszélő művészetet. A francia írókon kívül legerősebben hatott rá Tolstoj. Az ő hatásának tulajdoníthatjuk későbbi regényeinek részletező előadó módját, a túlságos bölcselkedést, mely az ő példáján annyira általános lett az újabb finn irodalomban.

A nyelv, az előadás művészetén kívül még egyben fölülmulthatatlan: a *természet rajzában*. Rajongója északi hazája természeti szépségeinek s szerelmes imádata kifogyhatatlan ezek magasztalásában. Nincs még egy író a világirodalomban, aki hazája szépségét oly elragadó erővel tudná festeni, mint ő. Szóltassuk meg itt az újabb finn írók egyik legkiválóbbikát, V. A. *Koskenniemit*, aki Ahóról írt nekrológiájában többi közt a következőket írja: „Aho János költői jellemének legmélyebb titka kétségkívül az ő természetimádatában rejlik. Mindenbe, ami az ő alkotásaiban legnagyobb fokon egyéni és mély, belevegyl az erdők fenyőillata, a nyári reg átható nedvessége s a rengeteg sokhangú madáréneke. A természetet szívesen helyezi ellentétbe a kultúrával, mindig az előbbi jogait védve. . . Természetimádása rokon a rajongással a minden egyszerű, hamisítatlan, idilli és ábrándos iránt. . . Az a központi hely, ami jutott neki az élő írók seregében, kétségtelenül meg fogja őt illetni időtlen-időki irodalmunk történetében is. Ő volt nemzeti irodalmunkban az első nagy tudatos művész, aki európaiag iskolázott s mégis lelke mélyéig finn volt. . .

Abban, amit Szuomi nemzete benne veszített, van valami saját magunkból is, belőlünk, akik az ő könyveinek gondolatvilágában nőttünk fel; elvesztettünk valami egyénit, bensőségest, kifejezhetetlent.” (Uusi Suomi, 1921. aug. 9.)

Megemlékezésünket egy magyar tárgyú levéllel fejezzük be. 1905-ben, mikor nemzetünk kemény harcot vivott a bécsi törekvések ellen, levéllel kerestem föl Aho Jánost, hogy írjon valamit hazánkról és küzdelmeinkről. A nagy író e sorokban válaszolt:

Järvenpää, 1905. II. 4.

Tisztelt tanár úr!

Köszönöm szíves levelét. Ön arra kér, hogy mondjak valamit a magyarokról. Sajnos, sohasem jártam az ön hazájában és személyesen egyetlen magyar emberrel sem volt alkalmam megismerkedni. Ha tehát valami véleményt nyilvánítanék e dologban, az csak másoké volna és nem az enyém. Magyarul nem tudok s a magyar irodalmat nem ismerem, kivéve Jókai néhány regényét. Mikor *Jalava Antal* két évtizeddel ezelőtt a magyar nyelv iránt ifjú-

ságunkba lelkesedést öntött, én is tanulgattam és annyira jutottam, hogy szótár segítségével néhány szöveget le is fordítottam, de azután abbamaradt a dolog s most már egy szót sem értek magyarul. Resteltem bevallani, hogy Magyarország állami életét nem ismerem alaposabban, csak ennyit mondhatok: *mielőbb el Auszriától!*

Annál nagyobb sajnálattal vallom be minde tudatlanságomat, mivel ismeretes előttem az a körülmény, hogy Magyarországon tán több barátom van nekem, mint bárhol másutt hazámon kívül. Legnagyobb tisztelettel: Aho János.

A bolgár nép őstörténete.

Irta: dr. Fehér Géza.

Északkelet-Balkán és Magyarország területét sem Róma, sem Byzanc nem tudta állandóan a birodalomhoz kapcsolni. Hatalmas barbár tömegek felvonulásának színtere és etappeja volt ez a föld, ahonnan folytonosan támadás fenyegette nyugat és dél kultúráját. S miután sem a római gyarmatos-katona, sem a germán s szláv barbárok nem tudtak meggyökeresedni, már szinte úgy látszott, hogy itt állandó birodalom nem is alakulhat ki, mikor megjelentek Ázsia hatalmas birodalmainak nyugatra szakadt népei s keletről hozott szervező erejükkel felülmúlták az európaiakat. Az úttörő népek, — a hunok és az avarok — nagy birodalmi elpusztultak ugyan, de a helyökbe jövő két keleti nép állama ma is él. Ezt, a bolgárok és magyarok alkotta két állam tudott itt először nyugodt, munkás életet teremteni, ez a két állam fogta fel kelet és észak minden támadását s biztosította a kultúrvilágot újabb barbár rajok pusztításai ellen.

A bolgár és magyar nép államalakításának nagy jelentősége tehát az, hogy belekapcsolták a kultúrvilágba azt a területet, amely addig — legalább két évezrede — kelet-nyugat, észak-dél összecsapásainak színhelye volt. A bolgárok és a magyarok erős gátján megtörött keletnyugatot fenyegető ereje is, a népvándorlás megállt. Az utánuk rohanó besenyők, kunok, tatárok, törökök megakadtak itt s nem juthatván nyugatra, kénytelenek letelepedni.

A bolgárok, mint általában az Európa keletén lakó népek a hun birodalom révén kerültek először az európai történelem színterére. Ez a nagy világbirodalom egy sereg keleti nép egyesítése által jött létre s az a nép, melynek nevét a csapásait szenvedő nyugat s Byzanc írói emlegetik, nem ura, hanem csak leg-

nyugatabbra nyomult vezető tagja ennek a népláncolatnak. Tehát a hunok birodalmát úgy kell elképzelnünk, hogy a Duna-Tisza vidékén megszállott nép vezetése alatt egyesültek a tőle keletre lakó s jórészt hasonló fajú és életmódú népek.

Sajnos, forrásaink, Európa írói semmit se tudnak e birodalom szervezetéről, még kevésbbé összetételéről, népelemezéről, ők csak a nyugaton lakó s vezető szerepet vivő hunokról beszélnek. Így azután a hun fejedelmekről s törzsekről olvasunk egyet-mást, de már a Dunától keletre lakó óriás néptömegekről vajmi keveset tudunk.

Mikor azonban a nagy világbirodalom összeomlott, alkotó elemei hamarosan előtűntek:

A nyugati részen Attila fiai nem tudják összetartani, majd — próbálják bár — összetákolni a birodalmat. A Don és a Duna közötti nagy népforgatagban új, állandó uralom nem alakulhatott ki, innen már csak rablótámadások fenyegetik nyugat népeit. Attila fiai után főemberei közül egyik-másik még megjelenik; az újonnan feltűnt bolgárok minduntalan a Balkánt járják, de együttes támadásról már nincs szó, nem az uraloméért folyik itt a harc, hanem zsákmányért, kisebb-nagyobb csapatok a maguk kezére folytatnak rablóhadjáratokat.

A hun birodalom központjától távolabb eső keleti részekben is nagy változások történnek! A hatalmas szervezet szétmálását azonnal felhasználják az Európa széléről nyugat felé törekvő népek. Ázsiai válságok hajtotta nomádok szoronganak a hun birodalom határán, kik nem tudtak előrejutni, míg e birodalom vas-szervezete útjukat állta. Most megszűnt a félelem! A határon kóborló nomádok — úgy látszik — csak arra vártak, hogy a hun birodalom meggyengüljön, mert tüstént a Volga-, Dontorkolat és a Kaukázus közére nyomulnak, hogy helyet szorítsanak maguknak ezen az áldott földön, mely kelet népeinek hön óhajtott megszállóhelye, hol a Don töve s a halban dús Maeotis bőségesen ellátja családjaikat élelemmel s „baromtartásra alkalmas” a pusztá. Itt letelepült népek szorgalmának gyümölcsei várják őket; Perzsia és Arménia kultúrföldje közel van, hogy a betörő nomádok kincs-szomját kielégítse; közelebb jutnak a gazdag Byzanchoz, mely jól megfizeti őket, hogy harcoljanak Perzsia és egymás ellen, vagy csakhogy békében hagyják őt. A pusztaság küzdelmes élete, a

szegényes halász-vadász életmód helyett itt szorgalmas földművelők gazdag mezői, hatalmas, művelt birodalmak aránya, jól megfizetett harcok kínálkoznak. S mindennek megszerzése nem a küzdelem veszélyes voltának érzését, hanem a harc, az ígérkező kalandok kellemes ingerét kelti e nomádokban. Csak rá kell törni munkás népek vagyonára; csak meg kell rohanni harctól félt birodalmak gazdag határait, csak harcba kell szállni amellest, aki jobban fizet, s ezt ők szívesen teszik, nekik a harc a kenyerük!

A nagy rohanást az avarok indítják meg maguk előtt hajlva a savirokat. Priskos 461—465-ről tudósít erről az eseményről, tehát akkor történt ez, amikor a hun birodalom felbomlása bizonyossá vált s ennek a híre és hatása keletre is eljutott. A forrás szerint a saragurok-, urogok- és onogurokra törtek a savirok, akiket meg az avarok kergettek ki hazájukból. A savirok kiüldözött saragurok (fehér ugorok) erre az akatzir hunokra törtek, arra a népre, amely előbb Attila ellen fellázadt, amiért ők a többi „skytha Pontos” mellett lakó népekkel együtt Attila legidősebb fiának királysága alá kerültek. Ezek az akatzir-hunok a VI. század közepén (Jordanes szerint) az „aesti” és „a Pontus fölött lakó bolgárok” között, a Felső Dnjeper és a Donec mellett laktak; tehát a Kaukázus fölött lakó saragurok északnyugatra szorultak. Néhány év múlva (468) már a saragurok akatzirjaikkal és más népekkel Arméniába törtek, de többet azután nem hallunk róluk, míg az akatzirok később is szenepelek, s így azt kell hinnünk, hogy a csekélyebb számú saragur hódítók beolvadtak az akatzir népbe, épúgy mint a bolgárság magába szívta a keletre szorult hun töredékeket.

A Priskos említette népek közül tehát csak az urogok és onogurok maradnak a kaukázusai hazában s mellettük megszállottak a jövevény savirok avar szomszédságban. Az avar előretörés megakadt, még egy századig várnia kell az avarságnak, hogy a hunok útját megjárhassa. Most csak annyi sikerült, hogy helyet szorítottak maguknak. De már evvel is megbolygatják a régi hun birodalom keleti néptömegeit s a népek rohanásának híre-zaja Byzanciáig hat. De még mindig elég tágas a nagy délorosz puszta; újra helyet találnak a felhajtott népek s az avaroknak meg kell állniok.

A VI. század közepén Jordanes ad hírt e népek szállásai-

ról. Szerinte a Pontus fölött lakó bolgárok földjénél kezdődik a hunok szállása, „egyik részüknek altziagir, a másiknak savir a neve”. Az altziagirok Cherson mellett laknak, nyáron a pusztán barangolnak, télen meg a Pontus mellé húzódnak, „a hunugurok meg onnan ismeretesekek”, hogy hermeiin-börökkel kereskednek. Ez után minden átmenet nélkül felveszi a tárgyalás fonalát ott, ahol előbb elhagyta, a góthokról. Két hun nép nevét említi tehát, az altziagirokét és a savirokét, de az előbbieket lakóhelyének megjelölése után nem a savirokról beszél, mint várnók, hanem a hunugurokról. Hogy ennek okát szövegromlásban keressük-e, vagy abban, hogy a hun-savir kapcsolat érthetővé teszi a két név felcserélését, — mint Sebestyén gondolja —, itt nem fontos, csak az, hogy Jordanes a pontusi polgárokon túl, Chersonnál tudja az altziagirokat, rajtuk túl meg a savirokat és hunugurokat. Az onogurok és savirok földje tehát szerinte is keletre esik a Maeotistól.

De egy századig se tart az új elhelyezkedés, az avarok hátát ismét fenyegetik Ázsiából; a türkök elől menekülve néhány év alatt végig száguldanak fél Európán, a Dunáig. Most már könnyebb az útjuk. A hun népek egymást pusztítva folyton gyöngülnek s így akadálytalanul jut rajtuk keresztül az új hódító. Az avarok emez új előnyomulása veti fel ismét a Kaukázus mellett lakó népek neveit. Menander arról értesít, hogy az avarok 558-ban legyőzték az unigurokat és zalokat, a savirokat pedig megsemmisítették. Theophylaktos Simokattes is azt mondja, hogy a barsilt, unnugurok, savirok és más hun népek nagyon megrémültek az avarok támadásától.

Eszerint, ahol 461—465-ben onogurok, savirok és urogok maradtak, ott 558-ban unnugurok (unigur), savirok és barsilt, vagy [bar]zalok vannak. A barsilt, [bar]zalok, épúgy, mint egy századdal előbb az urogok csak épen felbukkannak, többet nem hallunk róluk, majd meglátjuk miért; a savirok és onogurok azonban ezután is szerepelnek.

A savirokról a két avar támadás közti időből is hallunk. Prokopios és Malalas tud róluk; az onogurok azonban mintha ebben az időben eltűntek volna. Theophylaktos annyit mond róluk, hogy Βαχάθ városát, amelyet egykor az unnugurok laktak, föld-rengés pusztította el. Szintígy bizonytalan régi időre utal Agathias is, mikor elbeszéli, hogy a rómaiak megtámadták a lázikai

Onogurisban levő perzsákat. Evvel kapcsolatban azután felébred magyarázgató kedve: ezt a nevet attól fogva viseli ez a vidék hogy az onogur nevű hunok megtámadták a kolchisiakat s itt vereséget szenvedtek, aminek emlékére róluk nevezték el ezt a földet. Világos ebből, hogy Agathias a görög-perzsa háborúban szereplő lazikai vár Onoguris nevével csak azért áll meg, mert ismer egy onogur nevű népet s kész az etymologia: az onogur népről nevezték el ezt a várat és vidékét, mert itt szenvedtek egy betörésük alkalmával vereséget. A szomszédságnál fogva onogur betörések feltehetőek, az is megtörténhetik, hogy tényleg onogur telep adott nevet ennek a vidéknek, de egyébre ebből azután nem is következtethetünk. Népnevek olyan különböző területeken előfordulnak helynevekben, hogy velük csak nagyon óvatosan dolgozhatunk.

Az onogurok történetére nézve tehát semmit se tudunk meg abból, hogy Lazikában Onoguris nevű vár van, vagy hogy régen egy Βαυάθ nevű városuk volt, amelyet földrengés pusztított el. A 461/465—558 közötti időre ebből nem okulhatunk, de nem is csodálkozhatunk ezen, hiszen sem Agathias, sem Theophylaktos nem foglalkoztak evvel a korrallal.

Sokkal feltűnőbb azonban az, hogy a közbeeső időről író kortárs, Prokopios se tud semmit az onogurokról! Pedig ő sokat beszél erről a vidékről; a savirokat tényleg meg is találjuk munkájában, lakóhelyükről és harcaikról többször is megemlékezik, sőt életmódjukra is értékes megjegyzéseket kapunk. De hova tűntek az onogurok? Elpusztultak volna? Hiszen látjuk, hogy Jordanes, Menander és Theophylaktos a VI. század közepén említik őket! Arra is gondolhatnánk, hogy valami archaikus név alatt rejtőzködnek, mert Prokopiosról lévén szó, ez igen könnyen megtörténhetik; ő szeret archaizálni!

Lássuk, mily hun népeket említ Prokopios a Volga-, a Don-torkolat és a Kaukázus között. Szerinte a Kaukázustól északra elterülő nagy síkságon, a Kaspi kapuktól a Maeotisig hun népek laknak. Még pedig a Rion forrásvidékétől északra a savirok szállásolnak, a Maeotis mellett pedig a régen kimmerieknek, Prokopios korában utiguroknak nevezett hunok. Ezekről az utigurokról azután igen sokat tud Prokopios. Még is mondja honnan: Justinianos uralkodásának huszonegyedik évében (547/48) Byzancba

jöttek az utigurok szomszédságában élő tetraxita góthok követői s jó szolgálatokat akarva tenni Justinianosnak sok hasznos felvilágosítást adtak barbár szomszédjaikról. *Tőlük* hallottak egy mondát Byzancban, amelyet Prokopios is elmond: Réges-régen uralkodott e földön egy király, akinek két fia volt, Utigur és Kutrigur. A két királyfi atyja halála után megosztozott birodalmán s róluk nevezték azután alattvalóikat: a nép egy részét utiguroknak, a másik részét kutriguroknak. Lakóhelyük a Maeotis tulsó partján feküdt s a tó másik oldalán lakókkal sohasem érintkeztek s azt hitték, hogy nem is lehet átjutni a vízen. Egyszer néhány „kimmeriai“ ifjú vadászás közben üzöbe vett egy szarvast, de az hirtelen eltűnt előlük a tóban. Talán valami isteni hatalom hajtotta az ifjakat, utána mentek s addig követték, míg egyszer csak partot értek. Így azután kitűnt, hogy át lehet kelni a vízen. Tűstént fel is szedelődzködött az egész nép s elűzte a tulsó parton lakó góthokat s ettől kezdve a nép egyik fele, a kutrigurok, a Tanaistól nyugatra lakott, míg az utigurok a győzelem után visszatérve az ősi hazába a Maeotis keleti partján maradtak.

Ez az utigur-kutrigur közös származásról szóló monda történelmi igazolást nyer azáltal, hogy egykorú forrás szerint maguk az utigurok velük szomszédságban élő, egy nyelvet beszélő, ruházatban és életmódban is egyező népnek mondják a kutrigurokat. Mikor Justinianos felszólítja az utigur fejedelmet, hogy támadja meg a kutigurokat, azt feleli, hogy „istentelen és illetlen dolog lenne vérrokonait teljesen kiirtani, nemcsak mivel egynyelvűek s lakásuk, ruhájuk és életmódjuk is olyan, mint a mienk, hanem, mivel egyeredetűek is, csak a fejedelmeik mások.“

Prokopiosból és művének folytatóiból megismerhetjük e két testvérnép történetét. Prokopios, mint láttuk, megjelöli lakóhelyüket, ami megérteti velünk azt is, hogy a kutrigurok szerepléséről többet hallunk. Ők már kikerültek nyugat szeme elé. Ugy látszik, az avarok első megjelenése, a savir támadás szorította őket testvéreiktől nyugatra s ettől kezdve az ő támadásaik ejtik rémületbe Byzancot. Prokopios idejében a góthok földjén, a Don és Dnjeper közén laknak, de megjelennek a birodalomban is, átkelve az Aldunán pusztítják a balkáni provinciákat s évi adót kapnak a császártól. A folytonos kutrigur rablás ellen ravasz fogással akarja magát biztosítani Justinianos. Prokopios, Aga-

thias és Menander elbeszéli, hogy Justinianos az utigurok fejedelméhez, Sandilhoz követeket küldött s felszólította, hogy lépjen vele szövetségre a kutrigurok ellen, támadja meg őket, ha a birodalomra törnek s szolgálata fejében felajánlotta neki azt az adót, amelyet eddig a kutriguroknak fizetett. Ezekkel az utigurokkal, — mondta Prokopios —, mint hogy a Maeotis tulsó partján laktak, nem volt dolguk a rómaiaknak. A tetraxita góthoktól hallottak először róluk Byzancban, akik elmesélték az utigurkutrigur közös származásról szóló mondát s felvilágosították a császárt arról, hogy ezeket a népeket össze lehetne veszíteni. Mint a leírásokból kitűnik, Justinianost alaposan kioktathatták, mert igen ügyesen tüzeli fel az utigur fejedelmet a birodalom ellenségei ellen. Barátjává teszi Sandilt s csak az alkalmat lesi, hogy ráeressze ellenségeire. Nem sokáig kellett várnia! 552-ben a gepidák hívására 12.000 kutrigur jelenik meg Khinial vezérlete alatt „a Maeotis innenső oldalán“ fekvő hazából, de mivel a gepidák meggondolták a dolgot s nem kezdték meg a harcot a longobárdok ellen, szövetségeseiket a birodalom tartományaira uszítják. Most Justinianos Sandilhoz küld s értesíti arról, hogy a kutrigurok a birodalomra törtek; támadjon hát rájuk. Sandil előbb szabadkozott s a rokonságra hivatkozott. Persze az ilyen ellenvetések csak arra jók, hogy még nagyobb árat fizessenek munkájáért. Azután tényleg minden lelkiismeretfurdalás nélkül a kutrigurokra tör s tanyáikat feldulja. Erre a Balkánon pusztító kutrigurok hazatérnek, hogy útját állják az utigur támadásnak. Változó szerencsével harcoltak ezután, de hogy végül a kutrigurok mégis kiheverték a vereséget, Agathias híradásából látjuk, aki arról értesíti, hogy 558-ban a kutrigur Zabergan gyorsan megjelenik három sereggel s Byzanc közelében üti fel táborát s csak az öreg Belizár tudja visszaűzni. Ez a támadás nem sok dicsőséget hozott a kutrigurokra, sőt zsákmányuk is elveszett, mert Justinianos ismét Sandilhoz fordul, aki a kutrigurok földjét elpusztítja s a zsákmánnyal visszatérő sereget megveri. De evvel nem fejeződött be a harc, a kutrigurok ismét összeszedik magukat s tovább folyik a testvérirtás, mikor azután megjelenik az új hódító nép, a folytonos küzdelemben kimerülve nem tudnak neki ellenállni.

A testvér utigurokkal örökös küzdelemben élő kutrigurok

színe örömmel fogadják az avarokat. Theophylaktos szerint a kotzagir nép az avar khagán alá vetette magát, Menander pedig az avarok hódító útjában említi, hogy Kotragir az avarok jóbarátja s az antok elleni háborúban jó tanácsokat ad nekik. Mindkét megjegyzés igen érdekes. Theophylaktos adata azt bizonyítja, hogy a kotrigurok csatlakoztak az avarokhoz, sőt — mint Menanderből látjuk — a Don-Dnjeper közének lakói a szomszéd, Dnjeper és Dnjeszter között lakó antok elleni háborúban hasznos szolgálatokat tesznek a hódítóknak.

A pannóniai avar birodalom megalakulása után tényleg avar uralom alatt találjuk őket az utigurokkal együtt. Menandertől tudjuk, hogy Baján 568 körül 10,000 kutrigurt küld Dalmácia pusztítására, mert szerinte neki abból sem lesz semmi kára, ha ezek mind elpusztulnak a veszélyes vállalatban. Majd a császártól azt követeli, hogy neki fizesse azt az adót, amelyet a kutriguroknak és utiguroknak szokott volt fizeni, mert ezek a népek most az ő alattvalói.

Mondai és történelmi adatok egyértelmű vallomása szerint tehát a VI. században szereplő utigurok és kutrigurok a Maeotis keleti partján fekvő hazában együtt laktak; innen vándoroltak ki a Don és Dnjeper közére a kutrigurok, hogy nyugatot pusztítsák. A VI. század derekáról ránk hagyományozott monda az ekkori viszonyokat véve alapul szépen megmagyarázza a nép kettéoszlásának történetét, de megfejtí az onogur nép eltűnésének titkát is. Megérteti velünk, mi az oka annak, hogy Prokopiosnál nincsenek onogurok, annál inkább szerepel az utigur-kutrigur testvérnép, holott 558-ban az avar hódítás még újra felveti az onogur népvét. Az őshazában élő egységes nép még onogur néven ismeretes, így találjuk az V. században Priskosnál, így e haza nevét később is (Libanios alapján) a ravennai névtelen geográfus „Onogoria”-jában, e néven említi Menander és Theophylaktos az avaroknak meghódolt népet. De az onogur hazában mozgalom támad; a nép két részre oszlik s ezentúl már a résznevek elnyomják az egységes nép nevét. Az őshazában maradt nép most már általában utigur néven szerepel, mert már csak része lévén az onogurságnak nem viselheti ezt a nevet, hanem felveszi a már az együttélés alatt is kétségtelenül meglévő résznevet. Lakóhelyét a forrásokból tudjuk: a Maeotis keleti oldala, míg

nyugati szomszédságában az e földről elszármazott kutrigur testvérek laknak. Minden alapja megvolt tehát a VI. század közepén Byzáncaba jutó monda kialakulásának: a két nép az őshazában uralkodó két királyfitól kapta nevét.

Gyönyörűen kapcsolódik ehhez a monda későbbi fogalmazása, mely kétségtelenül igazolja, amit fentebb állítottunk, hogy a kutrigur nép a Maeotis keleti oldalán lakó testvérnéppel együtt az onogurságot alkotta; egyben megfejtí azt is, hogy ma milyen néven találjuk azt a népet, amelynek egyik ága már az V. században kirajzolt Maeotison túli őshazájából.

Theophanes a bolgárok Balkánra költözését a megfelelő évnél említvén ezt mondja: „de beszélnünk kell az unnogundurok, bulgárok és kotragok régi dolgairól is.” S egy nagy, tudákos geográfiai leírást kanyarintva ad egy mondat, amelyet — sok forrásban megtaláljuk még — itt bőven kell tárgyalnunk: A Maectis és Kuphis (= Kubán) között van a régi, nagy Bulgária és a bolgárok vérrokonainak, a koragoknak az őshazája is. *Konstantinos császár idejében* az említett Bulgáriának és a kotragoknak a fejedelme, Kovrat meghalt s öt fiút hagyott hátra, akiknek meghagyta, hogy ne váljanak külön, mert ha összetartanak, nem kerülnek más népek igája alá. De bölcs tanácsait nem fogadták meg! Csak az első fiú, a legöregebb Batbajan maradt az ősi földön, hiven ragaszkodva atyja meghagyásához s ott él mind a mai napig. A második, Kotrag nevű, átkelve népével a Tanaison az első testvér földjének átellenében telepedett le. A negyedik és ötödik átkelt az Ister folyón s amaz az avar khagan uralma alá vetette magát, ez pedig Ravenna mellett Pentapolisban *keresztyének uralma alatt él*. Végre a harmadik, Asparukh átkelve a Dnjeperen és Dnjeszteren az Alduna és az ettől északra eső folyók közére, az u. n. Ongl[os]ba, jól védett hazába költözött. Miután így részekre szakadtak, előtört a kazárok népe és a Pontosig mindent meghódított, így az első testvért, Batbajant, „első Bulgária fejedelmét” is adófizetésre kényszerítette s leigázva tartja ezt a földet mind a mai napig. Az ongl[os]i bolgárok pedig, miután már előbb többször pusztították a balkáni provinciákat, átkeltek a Dunán s ettől kezdve itt laknak.

A monda mai alakjában világosan két jól elválasztható rész különböztethető meg: a bolgár származási és vándorlási

monda eredeti anyaga s a byzanci krónikás pótlása. Ha végig-olvassuk ezt az elbeszélést, világos lesz, hogy a hagyományt egy byzanci ember a maga ismeretei alapján kiegészítette. Így elsősorban szemmellátható s ügyetlen betoldás a negyedik és ötödik testvéréről szóló rész. Az elbeszélés szerint Batbajan (= az unno-gundurok ura) az őshazában maradt, a második, Kotrag a kotragokkal (= kotrigurokkal) a Don-Dnjeper közére költözik. Ez után a harmadik testvért várnók, de nem róla, a bolgárok uráról, Asparukhról van szó, hanem a negyedikről és ötödikről, akiknek nevük sincs, csak egyszerűen lakóhelyüket jelzi s csak utánuk következik, mint harmadik, Asparukh. A betoldás elég ügyetlen: Kotrag a második, Asparukh a harmadik testvér közé kerül, természetesen név nélkül, a negyedik és az ötödik testvér. E két közbeszúrt névtelen testvér a Theophanes és Nikophoros forrásául szolgáló byzanci krónika szerzőjének találmánya, aki ezt ama tény megmagyarázására gyártotta, hogy avar földön s Pentapolisban is tudott bolgárokról.

Valóban, történelmileg is igazolható eme területeken a bolgárság. A 642—658-ban dolgozó Fredegarius elmondja, hogy Dagobert uralkodásának kilencedik évében, 631/632-ben, az avar nevű hunok országában, Pannóniában heves küzdelem támadt. Az volt a kérdés, hogy az avarok, vagy a bolgárok közül válasszák-e a fejedelmet. Harcra kerülvén a dolog az avarok győztek s 9000 bolgár családot űztek ki Pannóniából. Ezek most a frank Dagobertet kérték, hogy fogadja be őket. A király rútul bánt el a menekültekkel, befogadta s letelepítette őket a bajorok földjén, de mikor szállásaikon eloszlottak, leöldöstette vendégeit. A nagy mézárásból csak Alciocus (Alticus) menekült meg 700 családdal, aki a vendek hercegnél még sokáig élt.

630-ban tényleg trónváltás volt Avarországban s így az egykorú Fredegarius adatának alapja bizonyítható. De tovább is kisérhethetjük a menekülő bolgárokat! Fredegarius 642—658-ban még a vend hercegnél tudja Altik-ot (Aldsik?), de Paulus Diaconusnál már azt találjuk, hogy 663—668 között Alzeco, a bolgárok hercege, nem tudni mi okból, a maga nemzetétől eltávozva Grimoald királyhoz ment népével. A király jó szívvel fogadta Itáliában s letelepítette Sepianum-, Bovianum-, Isernia- s más városokban és meghagyta, hogy Alzecot ezután Gastaldiusnak ne-

vezérek. Ezek a mai napig a mondott helyeken laknak s ámbár latinul is beszélnek, a maguk nyelvének használatát sem hagyták el.

Ez az Alzecco kétségtelenül azonos Fredegarius Alticus (Alciocus)ával, ő tehát 30 év után a vendektől a longobárdok földjére, Itáliába költözött.

De már Alboinnal is költöztek bolgárok Itáliába (568-ban). Paulus Diaconus szerint Alboinnal különböző idegen népek jöttek be s „még ma is” róluk nevezik ama helységeket, amelyekben laknak; így költöztek be gepidák, *bolgárok* stb.

S a byzanci krónikás igen könnyen szerezhette tudomást arról, hogy Itáliában, Pentapolisban bolgárok laknak, hiszen a ravennai exarchatus a VIII. század közepéig, 200 esztendeig állandóan Byzanchoz tartozott s mint láttuk, még Paulus Diaconus korában is meg lehetett a bolgárokat különböztetni a többi lakosoktól. Különb ennek az adatnak középkori krónikás eredetére mutat Ravenna emlegetése, még inkább az a megjegyzés, hogy itt keresztyének alattvalói, (Nikephoros szerint a rómaiak adófizetői), ami semmi esetre sem származhat bolgár népmondából.

Szintígy a pannóniai avar uralom alatt élő bolgárokról is tudnak Byzancban. Elég itt csak a VI. század végére hivatkoznunk, amikor bolgárokat találunk az avar seregben, szintígy később a Herakleios elleni avar háborúban, sőt a *Miracula Sancti Demetrii* szerint még a VII. század közepén is vannak Pannóniában bolgárok, akik Kuver vezérlete alatt költöznek el az avar Sirmióból római földre.

Megvolt tehát minden alap arra, hogy a monda háromfelé lakó bolgárjaihoz Byzancban egy tudós krónikás még a pannóniai és itáliai bolgárokat is hozzácsatolja.

Szintígy természetesen a krónikás pótlása az a rész, hogy a harmadik testvér népe 6171 (=679)-ben Thrakiába tört. A monda az egész elbeszélésből kitetszőleg még e bolgárok ongl[os]i hazájáról beszél, de Byzancban jól tudják, hogy mikor történt e féltelmes nép új elhelyezkedése s komolyabb balkáni szereplésének kezdete. A másik feljegyző, Nikephoros patriarcha nem is említi, hogy az Ongl-ból elköltöztek, nem pótolja meg azt, amit forrásából kiírt. Ez tehát nem is Theophanes és Nikephoros közös forrásának, hanem Theophanesnek ismeretein alapuló toldása. (Szint-

úgy Theophanes kezenyomát mutatja az említettem kifejezés, mert az eredeti szövegben levő „rómaiak“ helyébe „keresztényeket“ tesz, mivel a rómaiak uralma itt már a VIII. század közepén megszűnt.)

De a megmaradt hagyományi anyag történelmi alapját is megállapíthatjuk.

Abból kell kiindulnunk, hogy egyéb forrásokban mit találunk, mi igazolható történelmileg a monda byzanci forrásokban megőrzött formájából.

Kezdjük ott, ahol a monda! Az őshazában egységes népén uralkodó fejedelem, Kuvrat történelmi alak. Nikephoros patriarchától tudjuk, hogy 635-ben Kuvrat, Organ[as] unokaöccse, az unogundurok fejedelme fellázadt az avar khagán ellen, kiűzte az avarokat országából s szövetségre lépett Herakleiosszal, s ezt a szövetségét haláláig híven állta. De megtaláljuk ezt a hatalmas, népét az avarok igája alól felszabadító fejedelmet a bolgár fejedelmi névlajstromban is. Eszerint a két legendás kort ért fejedelem, Avitochol (300 évig) és Irnik (150 évig) után, kik Dulo nemzetségbeliek, két évig a más (Ermi) nemzetségbeli Gostun következik, mint namiestnik (= helyettes), majd a Dulo nemzetségbeli Kurt uralkodik 60 évig, utána Bezmier szintén a Dulo nemzetségből 3 évig. Itt megáll a névlajstrom, s mielőtt folytatná, ezt találjuk: „Ez az öt fejedelem uralkodott a Dunaj amaz oldalán 500 és 15 évig nyírott fejjel. És azután jött a Dunaj oldalára Isperrich fejedelem, amint ő most is itt.“

Ebből kétségtelen, hogy a lajstrom, mely ma két 16. századi kódexben található s 765-ig terjed, eredetileg Isperrich alatt, a Dunán való átkelés után keletkezett s csak később toldották hozzá a további, eléggé zavaros részt. Ebben az eredeti lajstromban csak Avitochol, Irnik, Gostun, Kurt és Bezmier voltak, amit abból is látunk, hogy uralkodási éveik összegezését is megkapjuk.

Ha pedig azt tudjuk, hogy e lajstrom a Dunán való átkelés után, még Isperrich alatt keletkezett, bizonyos, hogy az utolsó három fejedelem uralkodási ideje igen közel esik; tehát azt kell hinnünk, hogy az adatok jók. Hitünkben azután megerősít az, hogy Kurtról, a byzanciak Kuvrátjáról, akivel a byzanci udvar érintkezésben van, a források azt tudják, hogy 635-ben szövét-

kezik Byzanccal s így mint látni fogjuk, kora egyezik avval, amit a fejedelmi lajstromban találunk.

Az első két fejedelem neve alatt egy ismeretlen, mesés kort foglaltak össze, az ő 450 esztendejük az az idő, amelyről Isperrich korában már semmit sem tudtak. Maguk a nevek is mondaiak, Irnik neve bizonyosan a hun mondából való, melyben mint Attila legkisebb fia szerepelt. *Mikkola*, helsingforsi egyetemi tanár, ki legújabban adta ki a lajstrom szövegét s dolgozta fel az anyagot, megállapítja azt, hogy Attila halála éve, 453, tényleg a kigyóévre esik, mikorra a lajstrom Irnik uralomba lépését jelzi, a cyclikus évkör hatodik évére. A számítás természetesen a továbbiakban is hibátlan. Attila a kigyóévben kezd uralkodni (élni), fia 300 (= 25.12) év múlva szintén, Bezmier 150 év (= 12.12 = 144 + 6) múlva, tehát a cyclicus kör 12. évében (= ‚disznó’ év), Kurt 2 év múlva, tehát a 2. évben (= ‚tén’ év), Bezmier 60 év múlva (= 5.12), tehát ugyanezen évben.

Ha most már a lajstrom szerint számítunk, kiindulópontul véve Attila halála évét, az Irnik-kor 453—603-ra esik, Gostun 603—605, Kurt 605—665 (Theopanes-Nikephoros szerint is II. Konstans alatt halt meg) és Bezmier 665—668-ban uralkodnak, utána Isperrich (Esperich is = Asparukh), aki 679-ben átvezette népét az új hazába. Az természetes, hogy Avitochol 300, vagy Irnik 150 éve csak azt jelenti, hogy a hagyomány a régi korra nem rendelkezvén adatokkal a két kedvelt alakjával tölti be a sokszázados űrt s csak olyan értékű ez, mint a Konstantinosnál feljegyzett hagyomány, mely szerint, „miután Attila Itáliából eltávozott, sok év múlva jött Pipin király“, vagy a magyar krónika azon állítása, hogy Attila halála után Marót költözik földjére, aki hosszú életet él s a magyar honfoglalást is megéri. De már az utánok következő három fejedelem kora szerényebb, — összesen 65 évig uralkodnak, — mivel ez az idő egész közel áll a feljegyzés korához. Ebben, mint mondottuk, egészen pontos adatokat kell látnunk. Az első, Kurt elődje Gostun, mint helyettes 2 évig uralkodott. Ő nem is a fejedelmi családból való, amiből arra kell következtetnünk, hogy nem volt érettkorú Dulo nemzetségbeli s ezért kerül felserdüléséig egy helyettes az uralomba. E feltevésemet támogatja az, hogy Kurt 60 évig uralkodik, tehát fiatal korában vette át az uralmat. Sőt más is

emellett szól. T. i. a Herakleiosszal 635-ben szövetséző Kuvrat-ról azt olvassuk, hogy Organ[as] unokaöccse, ami azt jelenti, hogy Byzancban ez az Orkhan ismeretes az unogundurok közül s az ő nevével határozzák meg Byzancban az ismeretlen Kurt kilétét. Azt kell hinnünk, hogy Orkhan, Kurt anyai nagybátyja, Byzancban járt, ő tárgyal már előbb az avarok elleni szövetségről.

Szintúgy históriailag igazolható Kurt személyén kívül az is, amit a Theophanesnél található monda a bolgár vándorlásról mond. A kutrigurokról eleget beszéltünk, ők tényleg a Don és Dnjeper között laktak s mint a VI. századi monda-vátozatból láttuk, Kutrigurt (= Kotrag) tartották ősüknek s tudták azt, hogy a Don-Kuban közti testvérekkel hajdan együtt laktak. Ez az őshazai testvérnép a Prokopios-féle mondában Utigur néven szerepel s azt állítottuk, hogy az együttélés idején onogur volt a népnév, aminek igazolását is próbáltuk adni. A Theophanes-megőrizte monda után már nem lehet kétségünk! Itt az őshazai fejedelem Kurt, akiről pedig azt tudjuk, hogy a VII. században élt, s az unnogundurok fejedelme volt. Sőt maga a monda is azt állítja, hogy az unnogundurok (őshazában maradt népe), a Don-Dnjeper közti kotragok és az ongl[os]i bolgárok egy nép. Tehát a Maeotís keleti partján lakó utigurok neve helyett most unnogundort találunk. Ez pedig, mint Munkácsi Bernát magyarázta, a sokat emlegetett unnogur név török többese (unnogor+dor), tehát, mint az utigur név is, azt jelenti, hogy az egységes unnogur nép egy ágáról van szó.

A pannóniai és itáliai bolgárokról mondtak nem a mondából valók, hanem tényeken alapulnak, Fredegarius adatából látjuk, hogy az avar hatalom meggyengülése megmozgatja a pannónia bolgárokat is, épúgy mint a keleti unnogundurokat. Kuvrát felkelése idején az összes bolgárok le akarják rázni az avar igrát.

Ez az óriási mozgalom, amelynek eleje a Don-Kuban közén, vége Pannóniában van, egészen természetes következménye az avar birodalom e korbéli helyzetének. Herakleios idejében néhány avar vállalat sikertelensége felbátorította Byzancot s a császár a régi módszerrel dolgozik, belülről akarja meggyengíteni a kelet népeire támaszkodó Avarországot. Így elsősorban az avar birodalom leghatalmasabb népét, a bolgárt szemeli ki

a byzanci diplomácia az avar uralom megtörésére. Kurt megkezdí a harcot, amelynek eredménye az, hogy a keleten az unnogundurok felszabadulnak, kikergetik országukból az avarokat s Byzanccal szövetkeznek. Óriási csapás ez az avar birodalomra; csak magában a mai Magyarországon tartja még magát, ahol a bolgárok felkelése vereséggel végződött.

Az avarok ellen fellázadt bolgár népek hagyománya megőrizte az avarverő hatalmas fejedelem nevét. A mondát nem köti tér és idő. Új névhez jutva ehhez kapcsol mindent, mint a magyar-hun mondákban Attila neve köré fonódnak fél évezred eseményei. Az utigur-kutrigur mondából Kurt monda lett, a győztes-vesztes népek hagyománya őt emlegeti, aki győzelmesen harcolt, Kurt lett az az a fejedelem, aki a Don-Kubán közí őshazában leveri az avarokat s az egységes onogur-unnogundur (uligur), kotrag és bolgár népen uralkodik.

De van a hagyománynak egy másik forrása is! Meg kell magyarázni a valóságot! E bolgár népek, melyek rokoni kapcsolatukról tudnak, most több részre oszolva, különböző vidékeken élnek. Kontinuitásuk, úgy látszik, csak a nagy felkelés idejére állott helyre. Az V. században csak kétfelé vált nép, két haza lévén, csak két testvér, egy ő- és új haza kellett. Most több részre oszolván több testvérfejedelemre van szükség. Nevüket a történet s a régi hagyomány szolgáltatta. Kurt fiai kiindulnak az ősi földről s megszállják azokat a területeket, amelyeken csak bolgár népek vannak. Hiába inti a bölcs király fiait, halála után megtörténik a bolgár nép megoszlása. Csak a legidősebb testvér marad az ősi hazában, a Don és Kubán közén.

A bolgár hagyomány a nagy felkelés után azt tudja, hogy az unnogundur, kotrag és bolgár népek egyeredetűek, ami megfejtí azt is, hol keressük Prokopiosnál az unnogurokat: ott az utigurok mindják magukat a kutrigurokkal egyeredetű és egyazonnyelvet beszélő népnek. De megértjük azt is, hogy milyen nép volt az, mely a Don-Kubán közén onogur, majd megoszlása után utigur, vagy unnogundur néven él, miért mondja a bolgár hagyomány a Don és Kubán közét nagy Bulgáriának.

Igy a két vándorlásmonda és a históriai adatok összevetéséből arra az eredményre jutunk, hogy az V. században szereplő unnogurok egy része már ebben a században nyugatra, a Don

és Dnjeper közére költözött. A régi hazában maradt része, mely ettől kezdve már csak az archaizálással kaphatja meg az onogur nevet, résznévvel utigur vagy unnogundur néven szerepel, míg a nyugatiak szintígy résznevet (kutrigur) viselnek.

A VII. században e két onogur részen kívül egy harmadik az ongl[os]i is szerepel, még pedig az V. század vége óta ismert specialis nemzetréven. E nyugati, később Moesiába költöző bolgárok, úgy látszik, a kutrigurokból származtak ki, s talán az avar támadás idejére tehető ez az újabb megoszlás, akkor hagyja ott a Don-Dnjeper közti hazát a nép egy része s költözik az Ongl [os]-ba.

A byzanci történetírók adataiból tehát azt állapíthatjuk meg, hogy a VII. században a bolgárok három részre szakadva a Fekete tenger partján laktak.

De a IX—X. századi arab-perzsa írók még egy bolgár ágról tudnak, amely a Közép-Volga mellett alapított hatalmas birodalmat. Ez a birodalom már kívül esett Byzanc látó- és érdekkörén. Hiszen Byzancot csak az a nép érdekelte, amelytől várhatott valamit, vagy amelyik terjeszkedési vágyát veszélyeztette. Már pedig a volgai bolgár birodalom kultúrállam volt, amely mint a vele délen szomszédos Kazárország is, arra volt hivatva, hogy Európa kultúráját összekösse Ázsiáéval, s a Volgavidéket bekapcsolja a kultúrvilágba évszázadokkal Oroszország kialakulása előtt. Ez az állam a kazárokéhoz hasonlóan nem a szomszéd népek ellen intézett hadjáratokból akar megélni, sőt mint kultúrbirodalom irtózik a háborútól, a békés fejlődés, a munkás lakosság legnagyobb ellenségétől. A nomád a harcban csak nyerhet, a letelepült csak veszhet s így mindent elkövet, hogy távortartsa a harcot határaitól. Így azután érthető, hogy a volgai bolgár birodalomról semmit se tudunk, míg a keleti kútfők meg nem szólnak.

Hogy mikor vált ki az északra költöző nép, arra vonatkozólag csak egy adatból következtethetünk. A Ps. Khoronei Mózes-féle VII. században keletkezett geografiában azt olvassuk, hogy a Barsil-k' (Barsil-k') nevű nép a kazárok elöl a Volga folyó szigetére, az u. n. Fekete szigetre menekült. Ha már mos összevetjük evvel azt, hogy az arab-perzsa írók szerint a bolgárok három törzse bolgár, barsúla és esegel nevet viseli, azt kell hinnünk,

hogy e barsúla törzs azonos a byzanciaknál [bar]-sal, barsil-t, Ps. Khorenei Mózes-nél bar-sil-k' (basil-k') néven említett néppel. Tehát a bolgárság egy részének észak fele vonulása a kazár előretörés következménye. Azt tudjuk, hogy a Don-Kuban közti bolgárok később is kazár uralom alatt éltek s most hozzáfűzhetjük, hogy a nép vállalkozóbb része nem tudva belenyugodni sorsába, északra vonúlt s megalapította a bolgárok középvolgai államát.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a hun-korban a bolgárok onogur néven a birodalom keleti részén, a Don és Kubán között laktak. Innen bocsátanak ki rajokat, mikor egy-egy ellenséges nép támadása megosztja őket. Így:

1. már 461—465-ben az avar-savir előretörés következtében két részre oszlanak: a Dontól nyugatra költöznek a kutrigurok, míg az őshazában maradtak ettől kezdve (szintén részneven) utigur, unnogundur néven ismeretesek.

2. A nyugatra költözött kutrigurok sokat harcolnak Byzanccal. Ők azok, akiket az V. század végétől egészen 559-ig „bulgár” néven emlegetnek nyugat írói. Ha ezeket az adatokat végignézzük, arra az eredményre jutunk, hogy itt még nem szabad dunamentí, ongl[os]i bolgárookra gondolunk. Prokopios munkájából az tűnik ki, hogy az V. század közepén az Alduna és Dnjeszter között szlávok laknak, tőlük keletre a Dnjeszter és Dnjeper között antok s csak a Don és Dnjeper között a hunok, akiket a nyugati írók „Bulgares”, a byzanciak olykor „kutrigur” néven emlegetnek. Maga Prokopios húnokról beszél addig, míg meg nem tudja speciális nevüket. Mikor azután 547/548-ban a tetraxita-góthok alaposan tájékoztatták Byzancot a bolgár népek viszonyairól, már a kutrigur név elnyomja az összefoglaló, hun nevet, 551/552-ben Prokopiosnál, 558/559-ben Agathiasnál és Menandernél kutrigur-hun néven szerepelnek e keleti ellenségek. (Ha összevetjük az 558/559-iki betörésről szóló latin és görög forrásokat, azt találjuk, hogy Victor Tonnennensis „Bulgares”-ként emlegeti azokat, akik a byzanciaknál kutrigur néven szerepelnek.)

3. A kazárok előretörése az őshazában maradt unnogundurokat is megosztja, e bolgárság egy része északra költözik s megalapítja Nagy Bulgáriát.

4. A nyugati ág valószínűleg már az avarok 558/559-i előrenyomulása idején megoszlott. A kutrigurokból vált ki s költözött az Ongl[os]ba az a bolgár nép, mely 679-ben átkelt az Al-dunán s megalapította immár a tizenharmadfélszázados államát.

E dunai bolgárság rövidesen a Balkán vezető népe lesz s a szlávtság az ő szervező erejük folytán jut először jelentős szerepre a világtörténetben. Ez a török származású bolgár nép tudta először egy államban egyesíteni a szláv törzseket s uralomra juttatni a szláv elemet a Balkánon. Nyelvét rövidesen elvesztette, de organizáló képessége olyan egységet teremtett, amihez fogható nincs semmiféle szláv államban.

Az első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus turáni vonatkozásai.

Irta: Fennofil.

Körülbelül négyezer évvel ezelőtt szakadt el a magyar nép legközelebbi turáni rokonaitól, a finn és az ugor népektől. Évezredekken át külön sorsot, külön életet élt s a feledés köde borult az őshaza távolba vesző határaitól s a sorsvihartól szerte-üzött testvérnépekre. Csupán a török testvériség tudata maradt meg e hosszú időn át a földrajzi és történeti érintkezés következményeképen. A nyelvtudomány világa azonban ismét láthatóvá tette a ködbe tűnt ősvényeket s ma már *finn-ugor köztudat* van kialakulóban, mely a széjjelszórt testvéreket egymáshoz vezeti a kultúra útjain.

E köztudatnak első életerős nyilvánulásai voltak az 1921. június havában Helszinkiben, Szuomi fővárosában lefolyt tanügyi kongresszus, kiállítás és a vele kapcsolatos ünnepek. E napokban mindenfelé hangzott a rokon magyar nép dicsérete, lengtek a háromszínű lobogók s a magyar kiküldötteket a szeretet karjai ölelték át. Aki magyar ott volt, annak a lelke fürdött a boldogságban. Hisz ellenségektől körülvelt és széttépett hazájukban csak a gyűlölet izzó lángjai csaptak felénk s aggodalomtól, bánattól meggyötrött szívük fölüdült az önzetlen, testvéri együttérzés melegétől.

A magyar kir. kormány és Budapest székesfőváros áldozatkészsége lehetővé tette, hogy nehéz viszonyaink között is öt magyar ember vehessen részt e tudományos és irodalmi jelentőségű tanácskozásokon. Különösen elnökünket, dr. *Pekár Gyula* államtitkárt és dr. *Imre Sándor* államtitkárt, a magyar paedagógiai irodalom kiváló munkását illeti meg a köszönet, hogy dr. *Vass*

József miniszter úr szives, jóakaratu figyelmét e kérdésre irányították s így alkalmat nyújtottak arra, hogy finn testvéreink meghívását követve élénkebbé tegyük a rokonnépek között az együvé tartozás tudatát. De ezenkívül a legmelegebb hála illeti dr. *Pogány Frigyes* és *Czakó Elemér* min. tanácsosokat is, akiknek fáradozása nélkül aligha tudtunk volna résztvenni a tanügyi kiállításon.

A kongresszus intéző-bizottsága dr. *Bán Aladár* főgimn. igazgatót kérte föl a szervezés és előkészítés munkájára, aki azt az illetékes tényezők támogatásával végezte. A június 19-ikén kezdődő kongresszus ugyancsak őt választotta egyik elnökének. A küldetésben kivüle részt vettek még: dr. *Szeberényi Lajos* békéscsabai evang. esperes, *Quint József* tanítóképzői igazgató, *Fekete József* tanítóképzői tanár és *Ispánovits Sándor* polg. isk. igazgató-tanító (ez utóbbi a főváros részéről.) Megemlítjük, hogy a kongresszus tagjainak száma meghaladta az 1200-at, kikből 500 észti, 5 magyar és 1 zürjén volt.

Célunkhoz híven ez alkalommal nem rajzoljuk a paedagógiailag nagyjelentőségű kongresszus egész lefolyását, csupán azon mozzantokat emeljük ki, amelyek bennünket, a turáni gondolat híveit különösen érdekelnek.

A megnyitás előestéjén, június 19-én nagyszabásu ismerkedő-est volt 60 meghívott tag és előkelő vendég jelenlétében. Itt Bán Aladár elnök köszöntötte a finn és az észti tanítókat és tanárokat a magyar tanárság és tanítóság nevében, természetesen finn nyelven. Beszédében a turánizmus hangjait pendítette meg; idevágó része ennek a következő:

„Testvérek jöttek hozzátok a verőfényes déli tájnak búfelhők árnyékoltá rónáiról! Testvérek jöttek, kiknek ereiben csörgedeznek még cseppek a vérből, mely ősapáink szívét, dobogtatta egykor az Urál lejtőin. S bár évezrek folytában sokszorosan keveredtünk idegenekkel, maradtak még a turáni vérből tiszta cseppek, amelyek elegendők az együvé tartozás érzésének fenntartására, mert erősebb a mi vérünk más fajok vérénél. Csak ily módon őrizhette meg létét e kicsiny finn-ugor ág az idegen népek tengerében. Most, midőn megolvadtak Észak jégfalai, mozgásba jönnek, fölpezsdülnek e széthullt cseppek, egymás keresésére indulnak gyűlöleten és fagyos közömböségén át, egyesülni sietnek, mint Lemminkäinen szétvagdalt tagjai... Ide hoztuk hozzátok szívünk vérét, lelkünk tüztét; fogadjátok el őket, zárjátok saját szivetekbe és lelketekbe, mert csak így valósulhat meg a sze-

retet erős kapcsolata, mely a boldogság tavaszát varázsolhatja vérzivatarok közé is!”

A még elhangzott vagy húsz beszédnek, mondhatjuk, mind-egyikében fölcsendült a szeretet megpendített húrjainak visszhangja, melyet méltóan kísérték a zenekartól művészileg előadott finn, észt és magyar dalok s nemzeti himnuszok.

A kongresszus megnyitó ünnepe másnap volt Helszinki főtemplomában a finn köztársaság elnökének, a finn és az észt kormány számos tagjának s a fővárosi közönség színe-javának jelenlétében. Itt *Pesonen Mátyás* elnök mondotta a megnyitó beszédet, gyönyörűen vázolvva a nap jelentőségét, mely a turáni népcsoportnak számos tagját egyesíti érzésben és gondolatban. „Itt vannak lélekben *török* testvéreink is — mondá — mert Magyarországból a *Turáni Társaság* védelme alatt ott tanuló török ifjak is elküldték üdvözlétüket. Gyönyörű perspektíva nyílik a messze jövőbe tekintő szemünk előtt; egy fényesebb jövő körvonalai bontakoznak ki ott, melyeket az egymásra talált rokonépek rajzolnak a közös kultúra fénysugaraival. . . .” A szép énekektől felváltott beszédek a finn, a karjalai, az észt, a zürjén és a magyar nemzet üdvözlétét tolmácsolták. Föltűnést kellett a magyar tanárok és tanítók Nemzeti Szövetségeinek közös üdvözlő irata, melynek turáni motívumokból szőtt rajzdíszét *Györgyi György* rajzolta. Ennek felolvasása után *Bán Aladár* elnök mondotta el beszédét, kifejezve a nagyméltóságú Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter, a magyar tanárság és tanítóság, a *Turáni Társaság* s a *Petőfi-Társaság* köszöntését; majd tolmácsolta a magyar nemzet örömét a finn és az észt testvérek föl szabadulása alkalmából. *Ispánovits S.* a Turán-Szövetség, a székesfővárosi tanítóság s a magyar cserkészek üdvözlését olvasta fel. A kongresszust június 22-ikén délután a szabad ég alatt lefolyt záróünnepség fejezte be, ezrekre menő közönség jelenlétében. Mély hatást tett *Setälä Emil*-nek magyarul, majd finn nyelven előadott beszéde a magyar kiküldöttekhez: „A magyar nép mellett állunk — mondá végezetül — míg az Golgotáját járja, de elkisérjük őt megdicsőülésének hegyére is. Ezt az üzenetet vigyék magukkal szeretett hazájukba s mondják el azt is, hogy mi itt a magas, messze Északon *hiszünk a magyar haza és nemzet feltámadásában!*”

A magyar kiküldöttek szereplése keltette hatás vázolására hadd szólaltassuk meg itt a *Setälä* lapjának (Uusi Suomi: Uj Finnország, 1921. 141. sz.) krónikását:

„Minthogy a kongresszushoz a törökök-tatárok is hozzácsatlakoztak üdvözetükkel, rokoni érzelmeikkel, az itt képviselt népek rokonságának gyökerei elnyúlnak a legtávolabbi őskor szédítő homályába s így a finn-ugor elnevezés szüknek bizonyul. — De a név csak név. A kongresszus a valóságban a rokoni szellem hatalmas kohójának mutatkozott. S ilyenek is vártuk. Legközelebbi atyánkfiai, az észtek, megbocsátják nekem, ha én e kohó főelésztőjének dicsőségét egy kissé távolabbi rokonságunknak, a magyaroknak juttatom. Szerintem ők elesztették a legragyogóbb szikrákat. Midőn az egyes nemzetek rendezőbizottságainak ismerkedő estéjén a mult vasárnap este a budapesti főgimnáziumi igazgató, dr. *Bán Aladár*, a hatvan tagból álló társaság előtt a megnyitó beszéd után elsőnek szólalt fel s tüzzel hangjában, tüzzel szemében szép finnséggel mondá: „a kedves Magyarországból jöttünk, a remények és szenvedések honából; idehoztuk nektek szívünk vérét, lelkünk tüzét — fogadjátok el azokat!”, a jelenlévők lelkét oly magasra hangolta, hogy a többi, mintegy húsz szónok, nem érte el ezt a színvonalat. Ugyane férfiúnak beszéde állt az összes beszédek csúcspontján a hétfői megnyitó ünnepen... Dr. *Bán* propaganda-előadásaira is nagyszámú, lelkes hallgatóságot vonzott. Szívbeli meggyőződéssel mutatta ki, hogy csupán a magyarok voltak képesek a puszták futóhomokját megkötni termő szőlőskertekké, valaminthogy csak ők tudtak gátat vetni a keletről jövő támadásoknak, megvédve Európa békéjét s a keresztény civilizációt. S most ők — de ezt nem mondotta az előadó — Jeremiásként siránkoznak, midőn a tőlük épített szent helyek idegenek pusztítására kerülnek. Mély bánat és nagyszerű hazaszeretet áradt ez előadásokból.

A másik magyar, *Fekete* tanár, szintén tiszta finn nyelven tartá felolvasását a finn-ugor népek közös kultúrtörékvéseiről — mérhetetlen meszsítségű őskorba és jövőbe nyúló szempontokat hangoztatva. S a testvérek lelkesen követték őt azokra a szédületes utakra, melyeknek első kalauzául ő a mi *Setälä*-nket tartja.

A Turáni eszmékkel foglalkozó előadások között első volt *Setälä Emil* professzor és volt szenátor (miniszter) nagyszabású megnyitó-előadása „A finn-ugor népek kulturfeladatairól.” A hatásos fejtegetések gondolatmenete a következő volt:

A finn-ugor népek nyelvének közös eredete azt bizonyítja, hogy e népek azonos őskultura örökösei, mert a nyelv nem csupán része, hanem leghatalmasabb közletője is a kulturának. E körülmény a finn-ugor népekre külön kulturfeladatokat ró, melyeket nem csupán a saját művelődésük emelése, hanem az általános emberi kultura gyarapítása érdekében kell teljesíteniök. A kulturnemzet névre számot tartó népek első kötelessége a maga eredetére, mibenlétére vonatkozó kérdések földerítése. — Az előadó azután

vázolta azon feladatokat, amelyek az alsóbb és felsőbb oktatás, valamint a tudományos élet mezején várnak a megvalósításra. Az alsóbb fokú oktatásban kivált a földrajz és a történelem azok a tárgyak, melyeknek keretében alkalom nyílik a rokon népekkel való foglalkozásra. A kevésbé fejlett népek életének tanulmányozása sem haszontalan; ebből lehet legjobban megismerni azt a szellemi munkát, a fejlődésnek azt az útját, mely által az emberiség a művelődés magasabb régióiba jut. A középfokú oktatásban újabb tér nyílik az irodalmi és poétikai órák alatt. De hogy a tanítók és tanárok képesek legyenek ez ismeretek rendszeres közlésére, első sorban nekik kell alkalmat nyújtani a rokon népek nyelvével és kultúrájával való alapos megismerkedésre. Ezt az alkalmat csak az egyetem teremtheti meg. Ezért szükséges, hogy a helszinkii, a dorpáti és a budapesti egyetemen *nyelvtanári állás* létesüljön a magyar, illetve az észti és a finn nyelv számára és pedig olyképen, hogy az illető tanárnak az előadandó nyelv *anyanyelve* legyen, mert csak így várhatunk a gyakorlati nyelvtudásra nézve kielégítő eredményt; — nem elég nyelvtudományt, hanem nyelvtudást is kell adni. A kinevezendő tanárok tiszte lenne egyúttal áttekintést nyújtani nemzetük ethnographiai, ethnologiai, kulturális és közgazdasági viszonyairól is. A kölcsönös megismerés elmélyítésére szolgálna még egyetemi hallgatók csereviszonya is.

Előadása további folyamán az illusztris tudós az egyetem fölé emelkedő tudományos intézetek létesítéséről értekezett. Az egyetemnek kettős célja van: tanítani és az önálló tudományos kutatás módszerének elsajáttatására vezetni. E kettős célt az egyetem nem oldhatja meg, mivel a tanítás gátlólag hat az önálló működés fejlődésére. Ezért szükség volna oly intézetre, melyben a már egyetemet végzett ifjú tudósok tapasztalt szakemberek vezetése alatt teljes gyakorlatra tennének szert a tudományos kutatás módszerének alkalmazásában. Ez az intézet továbbá elősegítené a tudományos expedíciók, tanulmányútak, kongresszusok megvalósítását. „Nem öregurak számára akarunk tehát kényelmes karosszékeket fölállítani, hanem oly intézetet alapítani, melynek alkalmazottai kölcsönösen támogatnák egymást közös nagy céljaik elérésében.”

Számos és fontos feladat várja a magyar, a finn, az észti s a többi rokonnép tudósait.

E felolvasáson kívül, turáni eszmekörben mozgó előadás volt *Bán Aladár* kongresszusi elnöke is, ki a magyar középiskolákról tartott előadásában fejtegette a reformok szükséges voltát a tanárképzés és a középiskolai tanterv keretében. *Pintér Jenő* tankerületi főigazgató reformterveinek részben való megvalósítása igen jótékony hatással van középiskoláink erkölcsi és tanulmányi színvonalának emelésére. E reformok egyik legszebb eredménye az utóbbi években erős

támadásoktól megrendített nemzeti érzés megerősítése. Ezt az eredményt az előadó szerint még fokozni lehet, ha a nemzeti érzést a *turáni faji öntudat* talajába ültetjük. Ugyanezt mondhatjuk a finn és az észti ifjúságra is. E cél elérésére szükséges, hogy már a középiskolában igyekezzünk a tanulókat megismertetni a rokonnépekkel s azok kulturájával. Ezért indítványozza: 1. a rokonnépek népköltését és irodalmát ismertessük meg az ifjúsággal kitűnő műfordítások által. E célból tegyük lehetővé, hogy írók, költők az illető rokonnép körében hosszabb időt tölthessenek a nyelv és népelet alapos megismerést kedvéért. 2. Gondoskodják a kongresszus arról, hogy intézkedés történjék abban az irányban, miszerint a középiskolai, sőt némileg már az elemi oktatásban nagyobb tér jusson a rokonnépeknek (történelem, földrajz, olvasókönyvek, művészetek.) 3. Hasson oda a kongresszus, hogy muzeumok berendezésében, művésznövendékek képzésében a rokonnépek kulturájára nagyobb súlyt helyezzenek.

Ez előadások eredményeképpen a kongresszus kimondta, hogy memorandummal fordul a magyar kormányhoz finn-észt, az észti kormányhoz magyar-finn s a finn kormányhoz magyar-észt nyelvtanári állások szervezése ügyében. E memorandumok el is küldettek. A fentebb kifejtett kívánalmak megvalósításának szorgalmazására pedig hattagú *állandó bizottságot* választott a kongresszus. Ennek tagjai: Finnországból: Pesonen Mátyás és Jotuni Alfréd; Észországból: Ollik Gusztáv és Pöld Péter; Magyarországból: Zolnai Gyula és Bán Aladár.

Az előadásokon kívül több ünnepség volt ezidőtájt a finnek fővárosában, amelyek a turáni gondoatvilággal kapcsolatban vannak. Június 24-dikén leplezték le *M. A. Castrénnak*, a finn-ugor nyelv- és néptudomány megalapítójának bronzmellszobrát, amely *Alpo Säilo-nak* a nagy magyarbarát turánista szobrászművésznek gyönyörű alkotása. Az avató-beszédet Setälä mondotta, a Turáni Társaság nevében pedig Bán Aladár fejezte ki a magyar társadalom és tudomány együttérzését e szép alkalommal. Június 27-ikén este 7 órakor a magyar kiküldöttek ezrekre menő közönség jelenlétében megkoszorúzták a turáni faj Homéroszának, Lönnrot Illésnek szobrát s az 1918-iki szabadságharcban elesett finn hősök síremlékét; az ünnepi beszédet Bán elnök mondotta. De ránk nézve legjelentősebb volt

az az ünnepség, amelyet június 27-dikén délelőtt rendezett a Kalevala-Társaság a magyar, az észti és az amerikai finn vendégek tiszteletére a Helszinki közelében fekvő Munkkiniemi nevű kirándulóhely üdülő telepén. Ez ünnepség főcélja volt a rokonépek és az amerikai finnség figyelmét ráirányítani egy nagy-szerű tervre, melynek megvalósítását a Kalevala-Társaság írta zászlajára.

E Társaságot 1911 nyarán alapította néhány lelkes finn hazafi, köztük Setälä, A. Sailo s a világhírű festőművész: Ak-seli Gallen-Kallela, azon céllal, hogy a tudomány és művészet munkásait egyesítse a finn néphagyományok lobogója alatt. Az első nyolc év az anyagi és szellemi erők gyűjtésének ideje volt. A végleges alakuló közgyűlés 1919. dec. 9-ikén folyt le. A Társaság működő tagjai két főcsoportba s több alosztályba soroztatnak, úgymint: I. Tudományos főcsoport; alosztályai: folklór, nyelvtudomány, néprajz és archeologia, esztetika; II. művészeti főcsoport; alosztályai: képirás, szobrászat, zene, szépirodalom. Azóta a Társaság több irodalmi és művészeti ünnepet, előadást rendezett; elnökének, Setälä professzornak buzdítására és indítványára elhatározta részvételét egy hatalmas kulturintézet, az u. n. *Kalevala-ház* létrehozásában. Ez az intézet — a finn néphagyományok ápolásán kívül — a finnek s a velük nyelvi és faji rokonságban levő népek eredetének és ös-kulturájának földterítését tűzi ki célul. Ez foglalná magában azt, az egyetem fölé emelt tudósképző intézetet, melyet Setälä megnyitó előadásának főntebbi ismertetésében vázoltunk. Emellett ez a hatalmas intézmény a finn nemzetiségnek valóságos pantheonja lenne s minden finn-ugor, sőt turáni célt szolgáló tudománynak és művészetnek muzeuma és istápolója. A monumentális, várszerű palota tervét már elkészítette s közzé is tette a világhírű finn építő-művész: *Saarinen Eliel* s a Stenius részvénytársaság Munkkiniemiben gyönyörű, tengerparti fekvésű telket ajánlott föl e célra. Ide rándultunk ki az említett ünnepi alkalommal, melyen Setälä Emil hosszabb beszédben ismertette a Kalevala-ház tervét s a megvalósítására irányuló eddigi munkálatokat. A finnek amerikai testvéreik támogatásához fordulnak. A lakomán jelenlevő amerikai finnek lelkesedéssel jelentették csatlakozásukat a Kalevala-ház létrehozásának munká-

jához. A magyar vendégek nevében Bán Aladár mondott beszédet, fölkérve az amerikai finneket, hogy a testvériség érzését ápolják Amerikába szakadt véreinkkel szemben is.

Értesülésünk szerint a hatalmas intézmény megalapítására a nyári valuta szerint mintegy 500 millió finn márka volna szükséges. Ismervén a finnek hazafias áldozatkészségét, bizton hiszünk az óriás összeg előteremtésében. Mi magyarok mostani szomorú helyzetünkben csupán jókívánságainkat küldhetjük a magasztos cél munkásainak. Reméljük azonban, hogy lesz idő, mikor nemzetünk nemcsak szellemi, hanem anyagi segítséggel is hozzá fog járulhatni a hatalmas intézmény felvirágoztatásához. . . . .

Magyar kiállítás és ünnepi színelőadás Helszinkiben.

Az 1921. év a finn-magyar barátság jegyében folyt le. *Setälä Emil*-nek magyarországi tartózkodása vezette be a tavasszal a melegebb érintkezést s ennek folytatása, részben következménye volt nemzetünk részvétele az Első Finn-ugor Tanügyi Kongresszuson s a magyar nők háziipari kiállítása a finn fővárosban. Hogy a szép sikerű kiállítás létrejöhetett, főleg a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterium jóindulatú támogatásának köszönhető. Dr. Vass József miniszter úr Önagyméltósága és dr. Pekár Gyula államtitkár, a Turáni Társaság elnöke, meleg érdeklődéssel karolnak fel minden ügyet, amely a finn és a magyar nép közti testvériség erősítésére szolgál. A miniszter úr megbízásából dr. Pogány Frigyes és Czako Elemér miniszteri tanácsosok a legnagyobb készséggel támogatták a M. Asszonyok Nemz. Szövetségének akcióját s így lett lehetővé gazdag és értékes anyagok egybegyűjtése, amely becsületére vált a magyar névnek. A kiállítás sikerének biztosításával járó teendők végzéséért *Wichmann Julia* és *Krempels Iréne* asszonyokat illeti a köszönet, akik atyjuktól, Hermann Antaltól örökölt kiváló etnográfiai érzéssel rendezték a kiállítást.

A kiállítás célja volt a háború folytán tönkrement magyar középosztály nőinek segélyezése kézimunkáik értékesítése útján. A M. A. Nemzeti Szövetségének elnöke, *Horthy Miklósné* Ő főméltósága a nemes cél elérésére minden tőle telhetőt megtett. Midőn értesült arról, hogy a Finn Nők Nemzeti Szövetsége vette kezébe a kiállítás ügyét, gyönyörű, finn nyelvű levéllel fordult a szövetséghez, megköszönve a finn nők testvéri együttérzését.

A kiállítás anyaga ruházati és háztartási kézimunkák, fa- és ércdísz tárgyak, porcellán, fajansz, keramika stb. voltak.

A kiállításnak két ciklusa volt; az első június 20—24. napjain, a tanügyi kongresszus és az országos finn dalünnep alatt, a második pedig szeptember 17-től okt. 10-ig terjedő időközben. Az első csak bemutató, izeltő volt, a tulajdonképeni teljes kiállítás a második ciklus volt.

A szept. 17-iki megnyitó ünnepségen megjelent *Stählberg* köztársasági elnök feleségével, több miniszter s a külföldi diplomácia számos képviselője, valamnit a főváros közönségének színejava. Seálä magasröptü beszéde után a zenekar magyar dalokat adott elő s a „Dalos Férfiak” énekkara a Szózatot énekelte magyar nyelven. — Az összes napilapok és folyóiratok külön cikkben ismertették a kiállítást. Kivétel nélkül dicsérték az anyag kiválógatásában megnyilvánult néprajzi és művészi izlés magas fokát. A kézimunkák jellemzésében úgyszólván egyhangulag kiemelték a színek ragyogó gazdagságát, a formák változatosságát s a kidolgozásnak óriás szorgalomra valló finomságát. Természetesen akadtak olyanok is, akik a tárgyakon a finn-magyar rokonság megnyilatkozását is keresték, megfledkezve a négyezer esztendőről, amelyet a két nép különböző földrajzi és kulturális viszonyok között töltött. A magyar munkákon megnyilvánuló színpompa és formagazdagság valóban éles ellentétben áll a finn néprajzi tárgyaknak e tekintetben való komor egyszerűségével, amit az életviszonyok elütő voltából s abból a körülményből maidegen hatásnak, mint a mi népünk. A bírálók többsége azonban helyesen ítelt, amint az *Uusi Suomi* c. lap kritikusanak e megjegyzése illusztrálja: „kedvvel szemléljük a női öltözékeket, bluzokat, szoknyákat, kötényeket, kendőket. Úgy tele vannak ezek díszítéssel, oly nőiesen dúsak! Tisztán nyilvánul rajtuk a fény, a szín, a szépség szeretete, amely a női szívben kiirthatatlanul él s amelyet a nyugoti civilizáció elfátyolozott, elrejtett. Ezek mellett az izléses, bájos, életvidámságot lehellő ruhadarabok mellett a mostani modern öltözetek oly hazugok; egyszerűséget tettetnek, de tulajdonképen szegénységet árulnak el.”

Kiváló melegséggel és gonddal ismertetik a kiállítást a

„Naisten ääni” (Nők hangja) s a „Naisten lehti” (Nők lapja) című folyóiratok.

Álljon itt az előbbiből néhány sor: „A kiállítás magyar képviselője, rendezője s éltető lelke az egész idő alatt *Krempels* Iréne asszony volt, aki egyúttal a magyar kultuszminisztriumot képviselte. Megfelelőbb egyént nem is küldhettek volna, mert *Krempelsné* asszony művészien finom műveltségű nő, kiben népének legmegnyerőbb tulajdonságai testesülnek meg. Népének történetében és etnográfiajában kiválóan járatos lévén, kellemes módon tudta kalauzolni a kiállítás látogatóit s úgyszólván elragadta őket mély és lelkes honszeretetével. Mert minden alkalommal csak népe szép tulajdonságairól és multjáról beszélt. Néha könny csillogott szempilláin, midőn nemzete mostani nagy szenvedéseit rajzolta s hazájának jelentéktelen kicsinnyé való szétदारabolását — de a hős nemzet jövője iránti hit és bizalom ily pillanatokban ismét fölragyogtatta a gyönyörű, sötét szemekben a mély, magával ragadó fényességet. . . . s a látogatók a gyönyörtől némán állottak, csodálva távoli rokonainknak, a déli tájak gyermekeinek lényében rejlő megejtő báját. . . . Maga a kiállítás oly sokoldalú és gazdag volt, hogy a műértő igazán meg lehetett vele elégedve. — A magyar sohasem majmolja más népek mintáit, hanem minden tárgyon a saját szép, régi népies motívumait alkalmazza.”

Nem hagyhatjuk említés nélkül *Hörhammer* úrnak szives áldozatkészségét, amelyet a helyiség ingyenes átengedésével tanusított. Fogadja a testvérnép hálás köszönetét!

Külön meg kell emlékeznünk arról az örvendetes tényről, hogy a kiállítás alkalmat nyújtott a finn és a magyar nemzetnek irodalmi és művészi téren való közeledésre is. Szeptember 29-dikén a helszinkii Nemzeti Színház magyar estét rendezett, amelyen előadták *Pekár* Gyula Magyar-ját és *Csepreghy* Ferenc Piros Bugyellárisát, amelyek azóta minden második nap műsoron vannak.

Csepreghy népszínművét már régen ismeri a finn közönség. Ujság volt azonban a Magyar, amely — mint a finn lapok tudósításaiból olvassuk — valósággal elbűvölte a finn közönséget a hazaszeretetnek, a honfibúnak és a törhetetlen reménynek mélységes hangulataival. A szerepeket a legjobb színészek ad-

ták; a Magyar-t Teuvo Puro, a Jelent Helmi Lindelöf, a Multat Lilli Tulenheimo, a Jövöt Ruth Snellman. Az előadás befejeztével a színház igazgatója, Eino Kallima a színpadra lépett s indítványozta, hogy a közönség a szép est emlékére táviratilag üdvözlje a szerzőt, Pekár államtitkárt. A közönség lelkes éljenzéssel és „helyes” kiáltással fogadta az indítványt. A nyomban felolvasott távirat eképp szólt:

Pekár államtitkár — Budapest.

A nemzeti színház magyar estéjére egybegyült ünneplő közönség a „Magyar” szerzőjének szívből jövő köszönetet küld s ő általa üdvözlöt a testvér magyar népnek!

A Magyar-t *Wichmann* Györgyné fordította finnre szépen és költőien s a finnek legtekintélyesebb folyóirata, a *Valvoja* közölte.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A zürjének fölszabadulása.

Augusztus hó utolsó hetében az a hír járta be a sajtót, hogy a szétbomló Oroszország északi részén élő kis zürjén nép kimondta függetlenségét s önálló köztársasággá alakult. Emlékezzünk meg ez alkalommal a finn-ugor népcsaládnak e kicsiny, de életrevaló tagjáról.

A hivatalos orosz statisztika nyomán járó írók rendszeren külön népnek szokták feltüntetni a permi kormányzóságban lakó ú. n. permjakokat, pedig ezek is zürjének, mind nyelvre, mind eredetre nézve. A két csoportot az igazság szerint egynek véve, a zürjén nemzet lélekszámát ma kereken 300,000-re tehetjük. Legnagyobb tömegben a wologdai kormányzóságban élnek s ezenkívül a tobolszki és a már említett permi kormányzóságban találhatók. Régente sokkal nagyobb területet foglalt el e nép, amely Castrén följegyzései szerint élénk eszével s életrevalóságával tűnik ki. A zürjén kereskedők és állattenyésztők messze földön ismertek s e foglalkozásuknak köszönheti a nép aránylag kedvező anyagi helyzetét. Irodalmuk*) a finn-ugor népek körében a magyar után legrégebb emlékekkel dicsekedhetik, mert már a XIV. században volt némi vallásos irodalmuk, melyet Szent István hittérítő alapított; ugyancsak ő külön betűsort is alkotott a zürjén írás számára. Ennek az ábécének egyes emlékei mai napig fennmaradtak, de maguk a betűk teljesen kimentek a használatból.

A június hó végén Helszinkiben lefolyt első finn-ugor tanügyi kongresszuson a kis zürjén nép is képviselve volt *Mösseg*

---

*) L. bővebben Bán Aladár: A finn-magyar népek irodalma és népköltészete. Egyet. Irodalomtört. IV. k.

Igon nevű zürjén születésű oroszországi néptanítóval, ki hadifogolyként került előbb Észt-, majd Finnországba; a finn nyelvet már folyékonyan beszéli. Nagy szeretettel és lelkesedéssel beszélt a magyar katonákról, kikkel a háború folyamán hozta össze sorsa. Az ő szavaiból tudjuk, hogy a zürjén nép büszkén vallja magát a deli és hős magyar nép rokonának s e tudatból erőt merít a jövőért való küzdelméhez. E derék, szorgalmas ember a kongresszuson beszédet mondott népe mai heyzetéről és kulturális törekvéseiről. Megtudjuk ebből, hogy a zürjén nép száma gyorsan növekszik; így pl. Kaz falúban 30 évvel ezelőtt 5 gazda volt, ma 11, — Durovában, hol csak 3 gazda volt, ma 36 családfő lakik. A gazdák vagyonosodásának szemmel látható jele az állatállomány rohamos gyarapodása, melynek a háború pusztításai sem vethettek gátat. A népoktatás szintén gyors léptekkel fejlődik. A tannyelv ezelőtt természetesen az orosz volt, de az önállóság kimondása óta a tanítás túlnyomó részben nemzeti nyelven történik. Népiskolán kívül több gazdasági, sőt néhány középiskola is van; Juszva városkában tanítóképző, Kudymkarban pedig leánygimnázium. Ujabb időben számos tanító, gazdálkodó (ökonómista), sőt orvos és pap is került ki e kis népből s így a zürjén — vagy nemzeti nyelven: komi (azaz kámai) nép körében nemzeti értelmiség is kialakulóban van. Reméljük, hogy legközelebbi számunkban már bővebb adatokkal szolgálhatunk olvasóinknak az új állam sorsáról.

B. A.

Bankett Setälä tiszteletére.

Dr. *Setälä* Emil, egyetemi tanár, nagyhírű nyelvtudós s volt finn közoktatásügyi miniszter március és április hóban hosszabb időt töltött Budapesten mint Finnország teljes hatalmu megbizottja. Tartózkodása mély nyomokat hagyott a finn-magyar testvériség eszméjének hívei körében. E nagy magyarbarát államférfiú és tudós tiszteletére április 6-dikán este az Országos Kaszinóban a három turáni testvéregyesület (Turáni Társ., K. Csoma Társ., Turán-Szövetség) bankettet rendezett, melyen a magyar kir. kormány is képviselve volt *Pekár* Gyula államtitkár személyében. A bankett a szép alkalomhoz mértén emelkedett hangulatban folyt le. A kormány nevében *Pekár* Gyula üdvözölte

az ünnepeltet és Apponyi Albertet, rámutatva a turáni gondolat összeforrasztó erejére. *Apponyi* Albert gróf a finn-magyar testvériséget éltette, *Paikert* Alajos min. tan. a Turáni Társaság s *Cholnoky* Jenő egyet. tanár a Turán Szöv. nevében köszöntötte *Setälä* Emilt; *Szinnyei* József egyet. tanár a Magyar Nyelvtudományi Társ. üdvözlését fejezte ki, *Bán* Aladár pedig finn beszédben tolmácsolta a magyar tanárság tiszteletét a nagynevű finn tanár iránt. *Eniz* Behics bej, *Szentgáli* Antal és *Vikár* Béla lendületes szavai után *Jungerth* Mihály érdekes beszédben ismertette Finn- és Észtországban tett hivatalos utazásának benyomásait. Valósággal meghatotta az a szeretet és érdeklődés, mellyel irántunk e rokon népek viseltetnek. Rajzolta egy dorpáti ünnepség lerolyását, hol észti, magyar és finn lobogók díszítették a termet s számos oly eszmét vetettek föl, amelyek a magyar nemzettel való intenzív érintkezés megalapítását célozzák. Ilyenek: egyetemi hallgatók és nyelvtanárok csereviszonya, a turáni népekkel való foglalkozás az iskolai oktatás keretében. Az üdvözlő beszédekre *Setälä* Emil hosszabb magyar nyelvű beszédben válaszolt, ecsetelve a szeretet és tisztelet érzelmeit, melyekkel a finnek a nehéz harcot vívó testvér magyar nép véres küzdelmeit, majd gyászos, meg nem érdemelt sorsát kísérték. Végül erős reményének, hitének adott kifejezést a magyar haza és nemzet feltámadása iránt.

A turáni szempontok érvényesítése az iskolában.

Mint Helszinkiből jelentik, az Első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus permanens bizottsága a stockholmi magyar követség útján a következő átirattal fordult a Nagyméltóságú m. kir. Valás- és Közoktatásügyi Miniszter úrhoz:

Helszinki, 1921. XII. 3.

Az Első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus Helszinkiben 1921. június 22-dikén tartott ülésén elhatározta, hogy a magyar-, finn- és észtiországi iskolák központi vezetőségének javasolja, miszerint a jövőben az alsó- és felsőfokú tanintézetekben behatóbban taníttassék a finn-ugor rokonnépek helyzete.

Mivel a jelentősebb rokonnépek ma már politikai önállóságot élveznek, az összetartozás érzése ezek között eddig nem

ismert lendületet vett. Ez érzésnek a serdülő ifjúságban való felköltése és fejlesztése céljából szükségesnek tartjuk, hogy az iskola tegyen meg minden lehető, hogy a fiú- és leánytanulók a rokonépek történelmét, irodalmát, népköltészetét, népéletét, művészetét, valamint politikai és földrajzi viszonyait alaposan megismerjék. Ezt akként lehetne elérni, hogy a tan- és olvasókönyvek a rokonépek életét és viszonyait részletesebben tárgyalnák, mint eddig tették. Történelmi tankönyvekben a távolabbi országok csekélyebb jelentőségű történelmének rövidítése által lehetne a rokonépek története számára több teret biztosítani. A földrajzi tankönyvekben hasonló újítás volna alkalmazandó. Az olvasókönyvekbe e népek irodalmából és költészetéből való műfordításokat kellene beiktatni.

A fentiek alapján alulírottak az Első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus nevében a következőkre kérjük Nagyméltóságodat;

1. méltóztassék felhívni a tanárokat és tanítókat, hogy előadásaikban a rokonépek viszonyaira ezentúl nagyobb gondot fordítsanak;

2. méltóztassék a jelenlegi tankönyveket és térképeket a jelzett irányban helyesbíteni, illetve kiegészíteni;

3. új tankönyvek és térképek elfogadása esetén a fent vázolt elvek alkalmazását szem előtt tartatni.

Végül kérjük Nagyméltóságodat, hogy becses elhatározásáról minket értesíteni sziveskedjék.

Rokoni üdvözlettel,

az Első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus nevében:

Pesonen Máttyás,
elnök.

Jotuni Alfréd,
titkár.

IRODALOM.

La Crimée.

Passé. Présent. Revendications des Tatars de Crimée.

Irta: Djafer Seidamet, a krimi tatár parlament elnöke és megbízottja. 1921.

A népek önrendelkezési jogáról szóló elmélet, mellyel Wilson a világot a háború folyamán ámitotta, de amelynek a párizsi tanácskozások alkalmával akár szándékosan, akár akaratára ellenére érvényt szerezni nem tudott, Európát és Ázsiát oly válságos helyzetbe sodorta, amelyből a kibontakozás, ha az elvet megvalósítani nem sikerült, újabb háborúk egész sorozata nélkül el sem képzelhető. A régi birodalmak széttöltésével életre keltett új nemzetek becsvágya annyira megnövekedett, hogy oly néptörzseket is a maguk uralma alá akarnak hajtni, amelyeknek éppen a sokat hangoztatott elv alapján joguk van az önálló élethez, a teljes függetlenséghez. Így történt, hogy egyes népcsoportnak szabadság helyett keserves rabság, kín, szenvedés és megalázás jutott osztályrészül. E keserves csatlódás után már most az ilyen szomorú valóra ébredt nemzetek egymásután fordulnak siralmaikkal a győztes államok vezető férfiaihoz, arról akarván őket meggyőzni, hogy a világot megváltani készülő Népek szövetségének csak akkor van értelme, ha az összes nemzeteket egyesíti a szabadság lobogója alatt.

Egy ilyen, velünk rokon népnek a szabadságáért való küzdelmét és szenvedését vázolja a fönnidézett könyv, amely már annál az oknál fogva is számot tarthat érdeklődésünkre, mert tartalma a velünk egy közösségben élt nemzetiségeknek mai szenvedéseivel oly sok rokonvonalat mutat; de főleg azért, mert ha komoly a fogadkozásunk, hogy a régóta szétszórt testvérekkel ez

összeköttetést, az idő és távolság ellenére is megteremtjük, kell, hogy az ő küzdelmük, vágyuk és törekvésük bennünk is lelkes szószólókra és támogatókra találjon.

Az olyan rokonnépnek ügye, mint amilyen a krimi tatár, melynek fényes multja és jelenlegi kedvező elhelyezkedése nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy benne egykor Bulgárián, Dobrudzsán és Törökországon át becsületes bajtársra találjunk, nem kicsinylendő dolog. E könyvben az alig egy millió lélekszámot tevő törzs multjáról külföldi diplomaták és legkülönbözőbb nemzetiségű szakavatott utazók leírásai alapján e nemzet parlamentjének az elnöke és megbízottja mind a multat, mind a jeleket illetőleg sok szép dolgot mond el. Valamikor ennek a népnek sorsa a világ legtekintélyesebb nemzetjeivel vetekedett és bukása a történelem legjelentősebb eseményei közé tartozott, annál a szerepnél fogva, melyet Ázsia és Európa eseményeiben játszott. Őseiknek mérhetetlen birodalma eltűnt a föld színéről és ma már csak emlék. Annak a lehetősége, hogy ezt a nagy, egységes államot valaha újra megalkossák, szinte kizártnak látszik etnografiai elemeinek két kontinensen való elforgácsolódása miatt. De egyik-másik jelentékenyebb csonkja ennek a mérhetetlen politikai testnek kedvező környezetbe jutott. Ezek közé tartozik a krimi tatárok népe.

Érzték ezek a tatárok a szabadság szellőjének első érintésére, hogy erükben nemzeti vér lüktet. Minthogy földrajzi helyzetüknél fogva kifelé éppen annyira védve voltak, mint az igazi szigetlakók s így az idegen befolyástól mentek maradtak: jobban egymásra találtak és kulturális munkára összefoghattak. S hogy ez a kultúra milyen magas fokú volt, mutatja azoknak a közhasznú emlékműveknek a nagy száma, gazdagsága és művészi volta, melyeknek a leírásával az utazóknál találkozunk, nem győzik ezek magasztalni azt a sok iskolát, mecsetet, fürdőt, vízvezetéket és szökőkutat, melyek az ország különböző városaiban figyelmüket magukra vonták. Már a XV. század végén, tehát jóval Versailles előtt építtette I. Mengheli Gherai khán a tatár Versaillest, Baktchi-Seraï-ben, mely utódainak rendes székhelye volt egészen a tatár uralom bukásáig. E pompás építményt számos utazó a granadai Alhambrához hasonlította. Az a műveltség, amely majdnem egy évezreden át, etnografikus keretben eredeti

módon fejlődött, a nyugati civilizációval ellentétben, Európa legérdekesebb és legértékesebb képeinek egyikét mutatta. Sajnos, mindaz, amit a történelem, a tudomány és művészet arra jogosított, hogy az emberiség maradandó kincse legyen, rövid időn belül az orosz imperializmus martaléka lett. II. Katalin, bár 1783. április 8-án megesküdött arra, hogy az ország lakosait úgy fogja kezelni, mint tulajdon alattvalóit: megoltalmazza és megvédelmezi személyüket, vagyonukat, templomaikat és hagyományos vallásukat, rútul megszegte fogadalmát. A sziget birtokba vétele után az oroszok a békés lakosságból 30 ezer férfit és nőt kivégeztek. A nép vallását megsértették. Mecsetjeit százával csukták be, rombolták le és alakították át görögkeleti templomokká. A mecsetek száma, mely 1805-ben még meghaladta az 1556-ot, a világháború előtti évben 729-re szállott alá. Ugyanezen idő alatt imámjaiknak a száma 5139-ről 942-re csökkent. A Mekkába való zarándoklást szigorúan tiltották. A muzulmánok vallási vagyonából, mely a megszállás előtt a 300 ezer hektárt meghaladja, 213 ezret konfiskáltak és szent-pétervári méltóságoknak adományoztak. A tatár nyelv tanítását betiltották. Elemi- és felsőbb iskoláikat bezárták, vagy oly nélkülözésre kényszerítették őket, mely működésüket megbénította.

Ép oly kevéssé voltak tekintettel a magántulajdonra, minnek következtében 1790-ben, tehát az orosz hódítás utáni hetedik évben 180 ezer tatár hagyta el az országot és 600, bennszülöttek iakta község lett lakatlaná.

Az egyre szaporodó társadalmi és gazdasági igazságtalanságok a krími tatárokat kivándorlásra kényszerítették. A krími tatárok most 700 ezernél nagyobb számú népességet alkotnak, amely az ország népességének 75%-át teszi. A forradalom után minden parlamenti választás alkalmával a tatárok győztek. Ugyancsak ők voltak azok, akik biztosították a tökéletes rendet és igazgatták az ország ügyeit. Majd kikiáltották a krími köztársaságot és kormányt alakítottak, mely felelős volt a parlament előtt. E kormány idejében a legtökéletesebb igazság uralkodott az országban és az összes polgárok egyenlők voltak a törvény előtt. A tatár alkotmányos gyűlés új utat nyitott a muzulmán világban, elismervén a nők politikai jogait éppen úgy, mint a nép-

nek szabad önrendelkezési jogát, a kisebbségek jogait is lelkiismeretesen tiszteletben tartotta.

A krimi tatárok érintkezésbe léptek Ukrajna központi radájával, mely elismerte önrendelkezési jogukat, majd fegyvert fogtak a bolsevikok ellen, akik megtámadták országukat, hogy erőszakkal és terrorral kormányozzák. Védelmi eszközök hiánya miatt, támogatás nélkül 1918. jan. 13-án bolsevik megszállás alá jutottak. A bolsevikok a krimi állam fejét a tengerbe dobták, miután a szemét kitolták s az orrát levágták. A népnek a színejavát szintén megkínózták és kivégezték. A német megszállás alatt Skoropatski hetman anektálni akarta Krímet s mert azt keresztülvinni nem tudta, gazdasági blokádját rendelte el. A német megszállást követte a Denikin — és későbbben a Vrangel — megszállás. Vrangel erőszakkal megakadályozta a krimi tatár parlament egybehívását.

Jelen pillanatban újra a bolsevik hadsereg tartja megszállva és a terror uralma alatt nyög Krim. A hihetetlen szenvedések alatt a krimi tatár nép a Népek szövetségének védelme alá kíván helyezkedni abban a határozott reményben, hogy a Nemzetek ligája meghatalmazottat fog részére rendelni, akinek az igazgatása alatt biztosítva lesznek a természettől bőségesen megáldott Krimnek társadalmi, politikai és gazdasági érdekei.

E vázlatosan ismertetett történeti áttekintés is eléggé megokoltá teszi a rokonszenvet, amelyet e nép törekvései iránt érzünk; de még jobban fokozódik bennünk ez érzélem, ha ismerjük e nép sok szép jellemvonását, melyekről a diplomaták és utazók oly magasztalólag nyilatkoznak, s amelyek ellenmondásban vannak abbéli felfogásunkkal, melyet a tatár névnek viselőiről idők folyamán idegen behatások alatt alkottunk magunknak. Nem is tagadjuk meg nagyabecsülésünket e maroknyi nép iránt és kívánjuk, hogy amiért meghatalmazottja oly lelkesen síkra száll, az mennél előbb teljesüljön. A röpirat szerzőjének a javára lelkesége mellett, mellyel tárgyával foglalkozik, még csak a lelkiismeretességét írjuk, mellyel a forrásokat használja, s amelyeknek egész tömegét halmozza fel azok részére, akik e tárggyal foglalkozni akarnak.

Vujsz János.

Dr. phil. Ahmed Muhiddin: „Die Kulturbewegung im modernen Türkentum“ Leipzig, 1921. (72 l.)

A szerző, aki a török nyelv lektora a lipcsei egyetemen, könnyed és világos előadásban tárgyalja hazájának kulturmozgalmaival a XIX. század elejétől kezdve. Az előszóban maga ismereti munkája célját és módszerét. Nem törekedhetik kimerítő teljességre, minthogy a szükséges forrásművek nem állnak kellő mértékben rendelkezésére. Főleg vallási és szépirodalmi művek és saját tapasztalatai alapján rajzolja meg az új Törökország szellemi képét. Tárgyalja a török hazafiság és nemzeti eszme keletkezését és fejlődését, a nyugati művelődés befolyását a török szellemi élet kialakulására s igyekszik eloszlatni azon téves fogalmakat, melyek a nyugati gondolkozásban élnek a mohamedán életnézetre vonatkozólag. A turánizmusról azt az ismert tényről közli, mely szerint Turán a törökök felfogása szerint az összes török nyelvű és fajú népek egységének képletes elnevezése, így tehát költői neve a pánturkizmusnak. A turánizmus újabb jelentéséről, mely szerint az nemcsak a török, hanem az ural-altáji népek egybefoglalása — úgy látszik, nem bír tudomással a szerző, pedig ép a Turáni Társaság működése folytán ily eszmekörben élő egyesület is alakult Konstantinápolyban. A könyv befejezéséül a törökországi reformmozgalommal foglalkozik, mely a mohamedánizmust közelebb akarja hozni a modern világnézethez. — A könyv érdekes olvasmány így is, amint van, bár megvalljuk, szeretnők, ha némely kérdéstről részletesebb ismertetést nyújtana.

Gragger Róbert: A turáni mozgalom Magyarországon. (Ungarische Jahrbücher, I. 1—2. Berlin—Leipzig, 1921.) Gragger professzor, a magyar szellemi életnek buzgó és nagytudományú ismertetője Németországon, e cikkében a tőle megszokott alapos-sággal foglalja össze majdnem mindazt, ami hazánkban e téren komolyan számbavehető dolog történt. Ismerteti a Turáni Társaságnak immár több, mint egy évtizedre terjedő tudományos és paedagógiai munkásságát, továbbá a nemrég alakult Körösi Csoma-Társaság tudományos törekvéseit. Becses része a dolgozatnak az, amelyben kimutatja: micsoda történeti és politikai tényezők okozták a magyarság lelkében azt a változást, melynél fogva tekin-

tetét nyugatról ismét kelet felé fordítja, onnan remélve gyógyító balzsamot a sebekre, melyeket a Nyugatnak hálátlan keze üiött a keresztény civilizáció évszázados hősi védelmezőjén. A turánizmus lényegének megállapításában gróf Teleki Pál felfogását követi, aki elsősorban a földrajzi viszonyok befolyásának tulajdonítja a „turáni” jelző alatt egybefoglalt népek jellegének néprajzi és kulturális rokon vonásait. — Köszönettel tartozunk a szerzőnek e cikkért, mely hivatva van mozgalmunkat ismertté tenni Németország intelligens körei előtt.

B. A.

Az *első turáni népdalgyűjtemény*. A Magyarországi Turán-Szövetségnek és a Turáni-Társaságnak néhány lelkes tagja az egész világ zeneirodalmában egyedül álló gyűjteménnyel lepte meg a turánizmus barátait.

A karácsonyi piacon u. i. megjelent a „Turáni népdalok” című gyűjtemény-sorozat első három füzete, öt-hat különféle népdallal, énekhangra, zongorakísérettel. A bolgár, magyar, tatár és török dalokat *Mohai* Erzsébet gyűjtötte, a japán és kínai dalok török dalokat *Mohai* Erzsébet gyűjtötte, a japáni és kínai dalok *Szentgáli Antal* keletázsiai dalgűjteményéből valók. A zongorakíséretet *Szentgáli Antal* írta a dalokhoz. Megjegyezzük, hogy a japáni, a kínai, a török és a tatár dalokat a népek minden harmonizálás nélkül adják elő és így az európai jellegű zongorakíséret csak kísérlet oly célból, hogy a dalok európai fülre nézve érthetőbbek és élvezhetőbbek legyenek. Érdekes és unikumképen említhető fel, hogy minden dal alatt ott van az eredeti írásjelekkel megírt szöveg; ennek magyar átírása, továbbá magyarra és angolra fordítása. Ez utbbi munkát *Békássy Gyöngyi* oldotta meg igen ügyesen.

A boríték színes disze *Jazchik* Álmos művészetét dicséri.

Egy-egy füzet előfizetési ára 40 kor., bolti ára 50 kor. Előfizetések küldhetők a következő címre: Göncöl kiadóvállalat, Budapest, I., Horthy Miklós út 19, III. 28.

A „Pál-utcai fiúk” észtr nyelven. *Julius Mark*, a dorpáti egyetemen az ural-altaji nyelvek tanára észtre fordította *Molnár Ferenc* híres ifjúsági regényét. *Mark*, aki a háború előtt hosszú időt töltött hazánkban, alaposan ismeri nyelvünket és irodalmunkat s e fordítása bizonyítja, hogy magyar nyelvtudásából évek alatt semmit sem veszített. A csinosan kiállított könyvet, mely ép most jelent meg, *N. Mey* látta el sikerült illusztrációkkal.

HIREK

A Petőfi-Társaság 1921. decemberi zárt ülésén elhatározta, hogy a Petőfi-jubileum mozgalmát a rokonnépekre is kiterjeszti. Az ünnepségeknek a finnek és észtek körében való előkészítésével a Társaság *Bán Aladár* rendes tagot bízta meg.

A Kalevipoeg, az észtek nemzeti éposza, mely a turánság körében a Kalevala mellett a legnagyobb szabású költői alkotás, most hatvan éve jelent meg. Az észt irodalmi körök e dátumról meleg ünnepekben emlékeztek meg. Főlemlítjük ez alkalomból, hogy a Kalevipoeg teljes magyar fordítása már évek óta készen várja a kiadást, de nálunk, hol annyi tákolmánynak a művészietlen fordítása lát napvilágot, ez az irodalmi és nemzeti szempontból fontos mű eddig kiadóra nem talált. A művet *Bán Aladár* fordította le s bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta. Pár részlet meg is jelent belőle legelőkelőbb folyóiratainkban.

Bolgár-Magyar Társaság. A Turáni Társaság bolgár bizottságának kezdeményezéséből fölmerült a „Bolgár-Magyar Társaság” megalapításának eszméje, hasonlóan a már megalakult „Amerikai-Magyar”, „Holland-Magyar”, „Francia-Magyar” társaságokhoz, melyek a Magyar Külügyi Társaság kezdeményezésére jöttek létre. Ez ügyben a bizottság a Turáni Társaság helyiségében 1921. novemberében értekezletet tartott, mely kimondotta, hogy a két testvérnemzet közötti kapcsolat megeremtése és kimélyítése céljából szükségesnek tartja Budapesten egy Bolgár-Magyar és Szófiában egy Magyar-Bolgár Társaság létesítését, melynek előmunkálataira az értekezlet a Turáni Társaságot kérte fel. Az előmunkálatok már megtörténtek s a Társaság az alakuló ülés mielőbbi megtartását tervbe vette.

Vazov Iván, Bulgária legnagyobb nemzeti költője 1921. évi szeptember hó 22.-dikén 71 éves korában szívszélütésben elhunyt. Vazov Iván a bolgárok nemzeti történetéből merítette műveinek tárgyát és alakjait. Legnépszerűbb műve a „Pod igoto” (Igában) című regénye. A költőt a bolgár kormány nemzeti halottjának tekintette s fényes ünnepélyességgel temette el. A Turáni Társaság a testvérnemzet nagy nemzeti költőjének elhunytával a bolgár nemzet mély gyászában testvéri szívvel osztozik.

Petko Thodoroff kitűnő bolgár író híres népszinművének, a Sárkány Menyasszonyának fordítását *Strausz Adolf* professzor átengedte társa-

ságunknak, mely lépéseket tett, hogy a darab egy bolgár ünnepség keretében a Nemzeti színházban bemutatásra kerüljön.

Török lapokból. (Kis-Ázsia.) A görögök az angolok részéről újabb pénzbeli támogatásban részesültek. E tény is mutatja, hogy Anglia Törökország teljes megbénítására törekszik. Kemál pasa erősen készülődik a tavaszi háborúra. Egész Kis-Ázsiában lelkes harci kedv uralkodik, mely a magyar nemzet kuruckorbéli hangulatára emlékeztet. Kemál a legnagyobb szeretet s egyszersmind heves gyűlölet tárgya. Kis-Ázsiának, sőt egész Keletnek ébredő népei azonban mint megmentőjüket tisztelik és követik. — (Kaukázus) A függetlenné lett kis kaukázusi köztársaságok újra a bolsevizmus áldozataivá lettek. A vörös imperiálizmus a régi orosz birodalom területi visszaállítására törekszik. Az angolok magatartása e kis népeket az oroszok karjaiba kergeti, holott jóakartú támogatással az orosz befolyástól teljesen megszabadulhattak volna. A helyi szovjetek vezetői között nagy számban vannak a menyesevik érzelműek, kikre az orosz szovjet-kormány gyanakvó szemmel tekint. — E köztársaságok újabban konföderációt alakítottak, melynek éle Oroszország ellen irányul. — Az örmény szovjet és a török kormány közt békés viszony létesült. A törökök az örmény hadifoglyokat szabadon bocsátották. — Angora Örményországot élelmiszerral támogatja. — (Krim.) Oroszország elismerte Krim függetlenségét és Seid Alief nevű kazáni tatárt segítette az elnöki székbe. — (Örményország.) Said Halim pasa volt török miniszterelnököt, az ifjú török párt egyik vezérét, Rómában meggyilkolták. Az olasz rendőrség az örményeket gyanúsítja a tett elkövetésével. Az örmény nemzetnek maguk az örmény forradalmárok ártottak legtöbbet. Előbb az orosz cárizmussal kacérkodtak; a világháború idején pedig arra izgatták nemzetüket, hogy a török sereget hátbatámadja. Kitért a polgárháború, melyben több török pusztult el, mint örmény. Az örmény forradalmárok egy év leforgása alatt is több politikai gyilkosságot követtek el. Berlinben meggyilkolták Talt pasát; Konstantinápolyban Behbud kánt, Azarbajdzsan volt miniszterelnökét. Az angol törvénytészki tárgyaláson kiderült, hogy Behbud kán mindig őszinte védője volt az örménységnek. A gyilkost az angolok szabadon bocsátották. (Adzsar köztársaság.) A georgiai szovjet-köztársaság kebelén belül annak idején megalakult az Adzsar köztársaság, melynek központja Batum volt. E városban később fölláadtak a nacionalisták. A bevonuló oroszok a nemzeti köztársaság elnökét, Haszán béget börtönbe vetették s a régi szovjetet főslozlatták.

Turáni nyomdászati. *Orbán Dezső* neve nem ismeretlen azok előtt, akik a turánizmus iránt érdeklődnek. Nyomdatechnikai találmányával mindenféle keleti írásnak könnyű és olcsó előállítását lehetővé teszi. Az Orbán-Szöts-féle szabadalmakkal dolgozó Orient-nyomdávalal most ötmillió korona alaptőkével részvénytársasággá alakul át. Így remélhető, hogy a turánizmus hatalmas eszköz birtokába jut, melynek segítségével az eszme terjedni fog és valóra válik. Kívánatos, hogy a turánizmus hívei mennél nagyobb számban vegyenek részt a *részvényjegyzésben*, amely Budapest, VII., Ilkautca 32. szám alatt a nyomdávalalaltnál eszközölhető.

Magyar tanügyi kiállítás Japánban. Japán tanügyi előkelőségek felkérték a főváros tanügyi osztályát arra, hogy a főváros is vegyen részt a Nagaszakiban rendezendő tanügyi kiállításon. A főváros a meghívást elfogadta és átiratot intézett a párisi japán nagykövetséghez, hogy a kiállítás anyagát ingyen szállítsák el a japán hajók. A kiállításra magyar iskolai írószereket, kézimunkákat, tankönyveket és egyéb produktumokat küldtek ki.

Japánban is megalakult a Turán Szövetség s az egész sajtó heteken át foglalkozott a turáni mozgalom nagy jelentőségével. Az alakuló ülésen több ezer ember vett részt, köztük a kínaiak és a baskirok küldöttsége is. A gyűlésről üdvözlő táviratot küldtek a magyarországi *Turán Szövetségnek*, valamint a finn, az észt és a török rokonegyesületeknek.

A dorpáti egyetem, mióta Észtország függetlenné lett, gyorsan fejlődik nemzeti irányban. Egyelőre azonban nem nélkülözheti a régi kipróbált erőket s azért a kormány megengedte, hogy a régi tanárok közül azok, akik nemzeti szempontból kifogás alá nem esnek, német és orosz nyelven is tarthassanak előadásokat. A legutóbbi szemeszterben 112 tanár és docens hirdett előadást a következő megoszlással:

theologia	5 észt	3 német	— orosz	előadó
jog	3	2	5	" "
orvostudom.	12	6	4	" "
bölcsészet	19	11	4	" "
math. term. tudomány	10	5	5	" "
sebészet	5	1	1	" "
gazdaszat	8	—	—	" "

62 észt 28 német 17 orosz előadó

Megemlítjük, hogy az egyetem professzorai közt találjuk, mint az urali nyelvek tanárát, *Márk Gyulát* s a magántanárok között *Ernits Vilmost*, kik mindketten hosszabb időt töltöttek hazánkban s folyékonyan beszélnek nyelvünket.

Magyarbarát finn művész ünneplése. Ever *Suonio*, a kiváló finn színész és dalénekes a minap ünnepelte harminc éves művészi működésének a jubileumát, kevéssel ezelőtt pedig születésének 50-ik évfordulóját. A finn testvér ünnepléséhez a mi részünkről is meleg szívvvel csatlakozunk, mert ő benne a magyar népdalnak és népzenezetnek finnországi művelőjét és terjesztőjét ismerjük. *Suonio* művészeti működésének területéül a magyar népdalt választotta és Finnországban, mint a magyar népdal specialistája örvend közkedveltségnek. Mint színész évekig tagja volt a finn nemzeti színháznak. Híres szerepei közül a finn lapok *Csepreghy: Piros bugyelláris* című darabjának huszár alakját említik fel. Jubileuma alkalmából Helszinkiben tartotta *háromszázadik* magyar dalestéjét. A magyarországi Turán Szövetség üdvözlő táviratot intézett Ever *Suonio*hoz ez alkalomból.

A tatár ifjak egyre nagyobb számban keresik fel a nyugati főiskolákat. Így csupán Németország egyetemein 300 tatár ifjú tanul, kik többnyire mérnöki és gazdasági tanulmányokkal foglalkoznak. Magyarországon jelen-

leg 4 tatár ifjú tanul, köztük Hamid Zübeir, ki az Eötvös-collegium szorgalmas tagja.

A külföldi reprezentatív műkiállítások az állam égisze alatt nagy sikerrel folynak. Az illetékes tényezők elhatározták, hogy e kérdésben tekintetbe veszik a turáni szempontokat is s a művelt rokon népeknek bemutatják a magyar festészet és szobrászművészet alkotásait, különösen olyanokat, amelyekben a magyar népelet és hazánk vidékei jellemző módon találunk művészi tolmácsolásra. Első sorban jöhet itt számba a művelt finn és észtl nép.

A Magyar—finn—észtl Ifjusági Egyesület magyar osztálya. Az egyesület magyar osztálya 1921. december 19-dikén tartotta alakuló közgyűlését az országos Széchenyi-Szövetség üléstermében, melyen a főiskolai ifjúság képviselőin kívül megjelent dr. *Bán Aladár* a Turáni Társaság és *Fekete József* a Turán Szövetség képviselőjében, *Nagy Iván*, mint a Mefhosz külügyi bizottságának elnöke nyitotta meg a gyűlést. A bevezető szavak után felolvasta a dorpáti egyetemi ifjak magyar nyelvű átíratát, amelyben az észtl egyetemi ifjúság értesíti magyar testvéreit, hogy körükben megalakították a Magyar-észtl-finn Klubot és hasonló alakításra felszólítják a magyar ifjúságot. Nagy Iván további szavaiban rámutatott arra, hogy a magyarság hivatása már nem a nyugat megvédése, hanem hogy azt a kultúrát, amelyet magába szítt és elsajátított, elvigye keleti testvéreihez s így ott a kultúra terjesztője legyen. Új Juliánokra és Körösi Csoma Sándorokra van most szükség, mert ott, távol keleten várnak ránk. A megnyitó szavak elhangzása után felolvasták az egyesület alapszabálytervezetét, amelyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. Ugyancsak egyhangúlag választották meg a tisztiakart is, melynek tagjai lettek *Szinnyei József* egyetemi ny. r. tanár, tanárelnök vezetése alatt: *Virányi Elemér* ifj. elnök, *Pauka Tibor* titkár, *Kerecsényi Dezső* jegyző, *Áfra János* pénztáros és *Takáts László* a csereakció előkészítője. A megválasztott elnök, *Virányi Elemér* hangsúlyozta, hogy nemzeti és faji öntudatunkat erősíteni kell, ha a mai nehéz időkben meg akarunk állani és reméli, hogy testvéreinkkel való kulturális együttműködés útján erőnk megsokszorozódik. *Fekete József* biztosította az ifjú egyesületet a Turáni Szövetség támogatásáról. Hasonló szellemben beszélt *Bán Aladár* is a Turáni Társaság nevében, komoly munkára buzdítva az új osztály tagjait. Az egyesület dísztagokká választotta: *Pekár Gyulát*, *Setälä Emilt*, *Teleki Pál grófot*, *Szinnyei Józsefet*, *Vikár Bélát*, *Bán Aladárt*, *Cholnoky Jenőt*, *Gombocz Zoltánt* és *Jungérth Mihályt*. Tiszteletbeli tagok lettek: *Yrjö Liipola* és *Fekete József*. Az egyesület célja a rokonnépek nyelvvel és kulturájával való foglalkozás, valamint a három nemzet ifjúsága közti testvéri viszony ápolása, főleg csereviszony által. Már a jövő nyárra tervezi a magyar, finn és észtl ifjak csereakciójának megindítását.

A Magyar Cserkész Szövetség „Vén cserkész” csapata a magyar ősmulttal kapcsolatos kérdések ismertetésére előadássorozatot rendez. Az előadások helye: Múzeum-körút 6—8. III. sz. terem (Bölcsészeti-kar.). Föl-

hívjuk olvasóink figyelmét a turánizmussal összefüggő érdekes előadásokra, melyek sorrendje ez: 1. 1921. dec. 5. Dr. F. Takács Zoltán: A hunok. 2. Dec. 19. Dr. Fehér Géza: Az avarok. 3. 1922. jan. 2. Dr. Melich János: A bolgárok. 4. Jan. 16. Dr. Grexa Gyula: A kazárok. 5. Jan. 30. Dr. Németh Gyula: A bessenyők. 6. Febr. 13. Dr. R. Nagy László: A kúnok. 7. Febr. 27. Gróf Zichy István: A magyarság eredete és kialakulása.

Viro Ferdinánd reváli magyar konzul a kormányunknál való bemutatkozás céljából Budapestre érkezett s látogatást tett a Turáni Társaság és a Turán Szövetség vezetőségénél. A két testvéregyesület 1921. december hó 29-én a konzul tiszteletére ötórai teát adott a Gellért-szálló fehér termében, melyen három, nálunk időző finn is részt vett. Az üdvözlő beszédet *Paikert Alajos* min. tanácsos, elnökhelyettes mondotta, melyre Viro meg hatottan válaszolt, élteve az észt-magyar testvériséget.

Finn és magyar konzulok kinevezése. A magyar és finn nemzet közti érintkezés megalapozásában jelentős lépés történt. A finn kormány az ősz folyamán magyar konzullá *A. Niklander* kereskedelmi tanácsost (címe: Kauppanneurs Alvar Niklander, Helsinki), ugyanakkor a magyar kir. kormány finn konzullá dr. *Latinovics Tibort* nevezte ki (lakása, Budapest Múzeum-körút 39.; telefon: József 66—46.). Örömmel üdvözljük az új konzulokat s reméljük, hogy mindent el fognak követni a két rokonnemzet viszonyának melegebbé, intenzivebbé tételére.

TÁRSASÁGI ÜGYEK.

A Turáni Társaság működése 1918–1921-ben.

A Turán 1918. évi december 10-iki száma volt az utolsó, mellyel tagjainknak Társaságunk működéséről hírt adhattunk.

A Károlyi-uralom mindjobban hallgatásra kényszerítette Társaságunkat, míg az 1919. március 21-én kitört proletárdiktatura hosszú időre elnémitoít mindent. Lapunk ezidő óta már nem jelenhetett meg, tudományos előadásainkat is be kellett szüntetni, mert a gyülekezeti jog részünkre tilos volt. A proletárdiktatura idején még rendszeres munkabizottsági üléseinket sem tarthattuk meg. A „tudományos direktorium” értesítette társaságunkat arról, hogy mint „teljesen feleslegeset, a korszellemmel ellenkezőt” fejoszlatja.

Az Országházban levő helyiségünkből kitétek a vörösök s oda az őrizetbe került ellenforradalmárok kerültek. Sajátságos ironiája a sorsnak, einökünket, Pekár Gyulát ellenforradalmi tevékenysége miatt szintén ugyanabba a helyiségbe zárták el, melyben az ő elnöklése alatt annyi szép, nemes turáni eszme született. Mégis sikerült fenntartani az érintkezést még a legszomorúbb időkben is és Pekár Gyula elnökünk lakásán találkoztunk nagy titokban és 1919. év június, július havában sikerült öt munkabizottsági ülést tartanunk, melyekkel, hogy úgy mondjam, megőriztük a jogfolytonosságot; míg végre 1919. augusztus 6-án, a tanácsköztársaságnak nevezett uraiom bukása, visszaadta társaságunknak szabadságát s újra hozzákezdhattunk munkásságunkhoz.

Lapunk, a *Turán* mindazonáltal még hosszú ideig nem jelenhetett meg. A szertelen nyomdaárak nem állottak arányban bevételeinkkel, úgy hogy csak 2 évi takarékoság után vagyunk abban a helyzetben, hogy folyóiratunknak negyedévi megjelenése szerény keretek között biztosítva van.

Előadásunk a szomorú összeomlás óta mindössze kettő volt, Hermann Albert, charlottenburgi jeles tudóst sikerült e célra megnyerni, aki két előadásban gyönyörködtette hallgatóságunkat. 1918. évi október 3-án a Magyar Földrajzi Társasággal együttesen rendezett előadásában „*Die chinesischen Seidentrachten des Mittelalters*” címmel Kína és Európa közötti régi, az ókori visszanyuló kereskedelmi összeköttetésekről beszélt; majd október hó 4-én társaságunkban tartott előadásában „*Über die Herkunft der Ungarn*” címen

számolt be turáni kutatásairól, melynek eredményeképen őseink nyomait a Kr. utáni IV. századig vezetői vissza.

1922. évi január hó 10.-étől kezdődőleg Társaságunk a Magyarországi Turán Szövetséggel együtt 16, ciklusos előadást szándékozik rendezni, melyekre tudományos életünk több jeles munkását sikerült megnyernünk. Ez előadások fel fogják ölelni mindazon kérdéseket, melyeknek tisztázása hivatva van a turáni gondolatot minden oldalról kellőleg megvilágítani.

Az előadások sorrendjét idejében tudatni fogjuk tagjainkkal.

Elnöki tanácsunk az elmúlt 2 év alatt csak egy ülést tartott 1921. évi március hó 10.-én, mikor is megalakította a Turáni Társaság szakosztályait és pedig: I. nevelési és oktatásügyi, II. közgazdasági, III. tudományos és művészeti, IV. társadalmi szakosztályokat, valamint a I. finn-ugor, II. török-tatár, III. keletázsiai bizottságokat.

Megállapította a Társaság jövő működésének munkaprogramját, melynek keretében Társaságunk a részben belőle alakult két turáni egyesülettel: a Körösi Csoma Társasággal és a Magyarországi Turán Szövetséggel testvéri megértéssel óhaját együtt működni.

Az elnöki tanács megválasztotta a megüresedett elnöki állásra *Pekár Gyula* államtitkár úr önmagáértelenségét s kinevezte a társaság főtítkárává *Verebélyi Marzso Lajost*, eddigi titkárát, és főszámvevővé *Neproszell Károly* min. számtanácsost. *Benisch Artur* dr. ügyvezető igazgató lemondásával megürült állásra *Szécsi Gy. Jenő* tanárt. *Benisch Artur* dr. lemondását az elnöki tanács nagy sajnálattal vette tudomásul és elhatározta, hogy buzgó, eredményes munkásságáért jegyzőkönyvileg is hálás köszönetét nyilvánítja s a munkabizottság tagjává megválasztja. A m. kir. külügyminiszter úr az elnöki tanács felkérésére a külügyminiszterium részéről a munkabizottságba *Békássy László* dr. külügyminiszteri titkárát delegálta, kinek személyében a külügyminiszteriummal a társaság külügyi vonatkozásaiban nyert állandó összeköttetést.

A társaság *munkabizottsága* a kommunizmus bukása óta gyakrabban ülésezett, melyen a társaság adminisztratív ügyei és turáni nevelési akciójának ügyei kerültek tárgyalásra. Azonkívül sok turáni gondolat talált kivitelre; ilyen a csereprofesszori intézmény létesítése a turáni államok között, melynek fontosságáról és a már elért eredményekről más helyen számolunk be olvasóinknak.

Részt vett a Turáni Társaság az *első finn-ugor* tanügyi kongresszuson, melyen dr. *Bán Aladár* főgimn. igazgató, a Turán szerkesztője képviselte a társaságot. A kongresszusról folyóiratunk közöl ismertetést.

Előkelő *vendégek* látogatták meg az elmúlt évben társaságunkat, vendégünk volt *Setälä Emil*, Finnország teljes hatalmú megbízottja, kinek tiszteletére 1921 április hó 6-án este az Országos kaszinóban a három testvér egyesület társas vacsorát rendezett. Társaságunkban üdvözölhettük továbbá *Toyama Koicsi* japáni nyelvészt, ki a mongol nyelvtudományával foglalkozik s ki a magyar nyelv elsajátítása végett érkezett fővárosunkba s így az ő személyében sikerült Japán és Magyarország között az első cseretanári

kapcsolatot megteremteni. Toyama jelenleg a közgazdasági egyetemen működik, míg Tokióban *Barátosi Balogh Benedek* tanár ismerteti hazánkat.

Az elmúlt 2 év alatt a Turáni Társaságot mérhetetlen *veszteségek* érték. Kidőltek tagjaink sorából erős oszlopaink. Elvesztettük nagynevű elnökünket, gróf *Széchenyi Bélát* s hűséges utitársát és barátját, társelnökünket, *Lóczy Lajost*, ki társaságunk alapítása óta annak minden mozzanatában élénk érdeklődéssel vett részt; tanácsaival nem egy nehézségen segítette át társaságunkat. Az öszirózsás forradalomnak esett áldozatul gróf *Tisza István* társelnökünk s a vörös tébolynak kislödi *Hollán Sándor* tagtársunk. Kidőltek még sorainkból *Galgóczy János*, a kiváló sumirológus, *Zempléni Árpád*, a Turáni Dalok költője, *Kégl Sándor*, a perzsa tudós, *Inkey Béla*, *Goldziher Ignác*, *Réz Mihály*, *Schmidt Tibolt*, *Némäti Kálmán*; *Asbóth Oszkár*, *Rohonyi Gyula* nagynevű turáni tudósaink. Elhunytak még: *Hopp Ferenc*, *Kéler Napoleon* alapító tagunk, *Farkas Pál*, *Fülepp Kálmán*, *Hoffmann Géza*, *Korniss Károly* gróf tagtársaink. Elköltözött az élők sorából dr. *Paasonen Henrik* helsinki egyetemi tanár, a nagynevű nyelvész és folklorista, kit csak nemrég választott meg társaságunk tiszteleti tagjává.

Az elhunytakban Társaságunk kitünő munkaerőket veszett el, kik önfeláldozó, önzetlen munkásságukkal, áldozatkészségükkel sokat használtak a turáni tudományosságunknak. E helyen is a hála és tisztelet koszorúját szeljük el nem múló emléküknél!

Marzsó Lajos.

A Turáni Társaság nevelési akciója.

A magyar közönség előtt nevelési akciónk nem ismeretlen. Valószínűleg sokaknak emlékezetében él egy-egy piros fezes török, vagy jellegzetesen élénk beszédű bolgár tanuló, kik Pozsonytól—Kolozsvárig és Késmárktól—Temesvárig, különösen az összeomlást közvetlenül megelőző időben Magyarország valamennyi számottevő városában otthon voltak. Ezek, mint különböző szak-, közép- és főiskolák tanulói a még boldog, csonkítatlan Magyarország testvéri körében kezdték tanulmányaikat s amikor a magyar kultúra fensőbbségének bizonyosságául mint kész emberek hazájuk hasznos polgáraiként térnek haza, egy meggyötört, szétdarabolt Hungaria képét viszik magukkal. De magukkal vitték és viszik az együttélés lelki közössége révén a magyarság törhetetlen hitét, szent meggyőződését is, hogy Magyarország vissza kell nyernie területi épségét.

E gondolat megtestesítője turáni ifjaink közül az, aki a közelmúltban, amikor a közvetlenül érdekelt magyarság úgy látta, hogy csak fegyverrel tudja megvédeni jogos igazát, önkéntes felbuzdulásból odaállt Nyugatmagyarország hősi védői közé, kiszállt a végekre fegyverrel a vállán s kitartott mindaddig, míg egy magasabb, nemzeti érdek vissza nem kényszerítette eredeti hivatásához, a tanuláshoz.

A sors szeszélye, hogy amikor a magyarság szinte halálos sebet kapott, akkor küzdik ki önállóságukat turáni testvéreink közül az orosz rabszolgaság alól felszabadult tatárok, északon a finnek és az észtek s míg

a magyarság a trianoni „béke”-szerződés elfogadásával önértetének, ősi nemzeti büszkeségének mindig újabb és újabb lealázását kénytelen eltűrni, addig a testvér török nemzet félrelökte a megalkuvás politikáját és maga vette kezébe sorsának intézését. S mi az eredmény? Ma már a nacionalista mozgalom vezetői jogos büszkeséggel mondhatják, hogy küzdelmüket siker koronázta s feladatuk nehezebb részén túl vannak.

A Turáni Társaság 1910-től, megalakulása óta programjához híven különös figyelemmel kíséri azokat a turáni, első időben főként török ifjakat, akik akár iskolai, akár gyártechnikai továbbképzés céljából Magyarországra jöttek; tanácsal, ajánló levéllel, — anyagi erejéhez mérten, méltányos esetekben — némi pénzbeli segéllyel is ellátva őket. Midőn a világháború folyamán a szövetségi viszony kapcsán a két nagy turáni nemzet — a törökkel és a bolgárral — az addiginál szorosabb érdekközösségbe jutottunk, oly nagy mértékben nyilvánult meg a két nemzet ifjai részéről a magyar tanintézetek iránti érdeklődés, hogy rendszeres nevelési akció kiépítése vált szükségessé. Az akció sikerének biztosítása érdekében a Turáni Társaság megbízottai 1916. elején személyesen tárgyaltak mind Konstantinápolyban, mind Szófiában. A hazai tanügyi viszonyokat ismertető részletes írásbeli tájékoztatást juttattunk az illetékes körökhöz.

A kezdet nehézségeit leküzdve, akciónk rohamosan fejlődött és bővült, úgy hogy adminisztrációkat számottevő mértékben ki kellett bővitenünk, hogy a vállalt feladatnak fennakadás nélkül megfelelhessünk. Annak tudatában, hogy ez az ifjú nemzedék a testvér magyar nemzet kulturáján nevelődve, otthon mind társadalmi, mind kulturális és közgazdasági téren a velünk való kapcsolatnak terjesztője s tevékeny közremunkálója lesz, igyekezetünk arra irányult, hogy az arra érdemeseknek minden tekintetben segédkezet nyujtsunk a mennél alaposabb, magyar szellemű, turáni eszmétől átítatott művelődés és szakképzés megszerzéséhez.

A kölcsönös érdeklődés következtében legelőször és legszélesebb mederben épült ki a török nevelési akció. Azután a bolgár, majd illetékes tatár körök kezdeményezésére krimi származású fiú- és leánytanulók magyarországi nevelése. Közben pedig, mint rokon-akciót, átvettük a Julián-egyesülettől a hazánkban tanuló bosnyák-mohamedán ifjak képzésének intézését is.

I. Török akció. Mivel az akció megindulásáról, 1916—17. tanévi eredményéről és az 1917—18. tanév nagy részéről Társaságunk 1918. évi közgyűlésén beterjesztett jelentésben (lásd a „Turán” 1918. évi 9—10. számának mellékletét) a társaság egyébirányú működésével együtt beszámoltunk, csak röviden térek ki erre a részre.

Az 1916. év májusában az akkori török kormánnyal folytatott tárgyalásaink eredményeként egymásután következő turnusokban 186 török ifjú került hozzánk. Nagy gondot okozott az ifjak elhelyezése, nyilvántartása, az ország különböző helyeire való irányítása s az ezzel járó egyéb teendők, mert hisz Társaságunk e tekintetben a kezdett nehézségeivel küzdött s nem volt még még a szükséges, kiépített adminisztrációja. Az ifjak túlnyomó

része — megfelelő hazai szakintézetek hiánya miatt — főleg ipari és mezőgazdasági kiképzés végett küldetett hozzánk s nagy hálával tartozunk a m. kir. földmivelésügyi minisztérium és iparoktatási főigazgatóság illetékes tényezőinek, mert az ő fáradozatlan közreműködésük nélkül nem tudtuk volna nehéz feladatunkat megoldani.

Az 1916. nyarán tanfolyamokat nyitottunk, melyeken az ifjak a magyar nyelven kívül, számtant, mértant és rajzot is tanultak. Kellemes meglepetésként hatott, hogy a török ifjak a rövid, alig negyedéves kurzuson feltűnő jól megtanultak magyarul és mikor szeptember hó folyamán a különböző intézetekben elhelyezést nyertek, már egészen jól megértették a szaktanárok magyarnyelvű előadásait.

Az 1916/17. tanévben volt 186 török tanulóknak száma a tanév végére 160-ra apadt le (1 meghalt, 3 külföldre ment, 12 nagyrészt betegség miatt hazautazott, 12-t pedig különböző okokból mi küldtünk vissza).

A 160 tanuló közül: ipariskolában 56, mezőgazdasági intézetekben 78, felsőkereskedelmi iskolában 11, főreáliskolában 14 ifjú tanult.

Az 1917/18. tanévre az ifjak közül 5 nem tért vissza, viszont 29 új tanuló érkezett a tanév elején. A létszám tehát 184. Évközben 10 hazautazott, 10-et pedig mi küldtünk haza. A megmaradt 164 tanuló a következőképpen oszlott meg az egyes iskolafajok között. Felsőipariskolában volt 25, ipari szakiskolában 25, gazdasági akadémián 19, kertészeti tanintézetben 6, pápai akadémiai előkészítő tanfolyamon 12, a kisszebeni 2 éves tanfolyamon 7, magángazdaságban, mint gyakornok 11, földművesiskolában 35, felsőkereskedelmi iskolában 9, reáliskolában 6, keleti kereskedelmi akadémián 3, bányászati főiskolán 1, műegyetemen 3 ifjú.

Az 1917/18. tanév végén török ifjaink nagyrésze vakációra hazautazott. Közbejött azonban ősszel a nagy összeomlás. Jó részük nem tudott visszatérni, mert útlevelet nem kaphatott Magyarországra. Azonban a diák leleményesség túljárt a bürokrácia eszén.

Jöttek kerülő utakon, óriási nehézségek, viszontagságok között. Megindító eseteink vannak, hogy mi mindent elszenvedtek egyesek azért, hogy a Magyarországon megkezdett tanulmányaikat tovább folytathassák. Egyik török tanulóknak pl. Odesszának vette útját a Fekete-tengeren keresztül 1918. október végén. Onnan a visszavonulás és a front felbomlásának nagy zűrzavarában orosz és osztrák-magyar katonaság között vergődött át Galicián keresztül hozzánk gyalog, katonávonaton, veszteségekkel, ahogy tudott. A szétzüllött katonaság apránként mindenéből kifosztotta, úgy hogy csak a rajta levő ruha maradt meg, mire ideérkezett. De azért eljutott Kassára és befejezte a gazdasági akadémia III. évfolyamát.

Ilyen, sőt még kalandosabb körülmények között kerültek vissza ifjaink az 1918/19. tanévre. Volt olyan, ki teljes 5 heti utazás után állított be irodánkba s minden kiadását összeszámítva, 80.000 koronájába került, hogy újra visszajöhetett hozzánk. A balkáni közbiztonság őreinek jószimatú orra elől elrejtett *valuták* pedig a leglehetősebb helyekről kerültek itt újból napvilágra.

Mire rendbejöttünk az új tanév tanulóanyagával, már közel jártunk az 1918. év végéhez s nyakig úsztunk az „öszirózsás” lázadás vívmányaiban.

Ebben a tanévben 131 török ifjú volt védnökségünk alatt, még pedig: felső ipariskolában 21, ipariskolában 22, gazdasági akadémiában 28, földmivesiskolában 14, kertészeti tanintézetben 5, erdészeti és bányászati főiskolában 1, kereskedelmi iskolában 4, reáliskolában 5, műegyetemen 5, akadémiai tanfolyamon (Kisszeben) 11, kereskedelmi akadémián 3, magángazdaságban, mint gyakornok 11.

Számuk megfogyatkozásának oka: hogy a földmivesiskolát végzetek egyrésze hazament s az utazás nehézségei miatt több régi tanuló nem térhetett vissza és ugyanazon okból új tanulók sem jöhettek.

Konstantinápolyban székelő testvér egyesületünk vezetősége a fegyverszünet folytán beállott új politikai helyzet következtében akciószabadságában korlátozva volt. Egyrésziük tehát külföldre vagy Kisázsziába menekült, többeket túszokul az angolok Malta szigetére internáltak. Megszűnt a kapcsolatunk Törökország hivatalos köreivel is. — Nem volt sem vasúti, sem postai közlekedés. Ifjaink sem levelet, sem pénzt nem kaptak hozzátartozóiktól. (Uj tanulók nem jöhettek, pedig a Konstantinápolyban rendezett magyar nyelvű tanfolyamnak 1918 nyarán kb. 30 hallgatója volt, kik itt akarták folytatni tanulmányaikat.) Ilyen körülmények között nagy feladatot rótt reánk az, hogy az ittlevőket a nélkülözésektől megmentsük s lehetővé tegyük tanulmányaik folytatását. Súlyosbitotta a helyzetet az a körülmény, hogy a megszállott területek iskoláiban levő tanulók ügyeit csak közvetve tudtuk intézni.

Az úgynevezett proletárdiktatura alatt még nehezebbé vált működésünk. Hivatali helyiségeink — mint jelenleg is — az Országházban voltak. Helyiségeinkből a vörösek minket is kizavartak, mert oda a „Lenin-fiúk” vallató irodája vonult be. Könyvtárunkat és folyóiratunkat csak hosszas érveléssel tudtuk megmenteni attól, hogy mint „ellenforradalmi” nyomtatványok a Dunába ne kerüljenek. Ekkor lehordták őket a pincébe. Jórészüket pedig szemünk láttára hordták el alágyújtónak. Négyszer-ötször költöztünk ide-oda, a nagy dunaparti palotában (mert mindig valami újabb kommunista szerv elhelyezése vált szükségessé pontosan éppen az Országházban), míg végre egy 3 m. hosszú, 2 m. széles kis szobácskában húzódtunk meg.

Ezalatt megalakult a „külügyi népbiztosság” támogatásával a keleti szociálistapárt, melybe iparkodtak betoborozni — egyéb anyag hiányában — az itt tanuló török diákságot. Miután a hazai segítségtől elzárt ifjak egy részének nagy könnyebbséget jelentett az úgynevezett „tanácsköztársaság” külügyi népbiztossága részéről nekik nyújtott havi 3—400 koronás diáksegély, az látszólag sikerült is. Ifjaink azonban, 2—3 tanuló kivételével, nem ültek fel a hangzatos jelszavaknak, mert lehetőséghez képest ez idő alatt is fenntartottuk a kapcsolatot velük s ők is minden cselekedetükhöz előzőleg kikérték véleményünket.

Ez a párt „Kelet” címen török nyelvű hetilapot is bocsátott ki. Azonban úgy a lap, mint a párt kellő érdeklődés hiányában lassanként elaludt.

A politikai helyzet miatt megszállott területeken tanuló ifjainkkal minden kapcsolatunk megszűnt. Azok támasz és pénz nélkül maradván, a helyszínen működő missziók (főképp franciák) segítségével Románián és Bulgárián keresztül hazautaztak.

Tanulóink közül kb. 40 fejezte be az 1918/19. tanév végén tanulmányait s ezek 1919 júliusában több, még nem végzett ifjúval együtt utaztak el Bécsbe, honnan csak 9 hét múlva tudtak különböző irányban Törökországba tovább utazni, mikor nálunk is a kommunizmus már megbukott.

Az 1919/20. tanévben török tanulóink száma a következőképpen oszlott meg iskolafajonként: felső ipariskolában 2, ipari szakiskolában 9, gazdasági akadémián 15, kertészeti tanintézetben 1, földművelőiskolában 2, kereskedelmi iskolában 2, kereskedelmi akadémián 1, bányászati iskolában 1, állatorvosi főiskolán 1, műegyetemen 2, magángazdaságban 13; összesen 48 tanuló.

Még alig tért haza végzett ifjaink első nagyobb csoportja — otthon szintén nagyon nehéz helyzetet találva — máris mutatkoznak reális eredményei eddigi fáradozásainknak. Így pl. többek között egyik gazdasági akadémiát végzett ifjú, — kinek rokonsága kisázsiai nagybirtokos család — hozzátartozói megbízásából visszatért Magyarországra s kb. 15 millió értékű mezőgazdasági gépvásárlást bonyolít le. Amennyiben a gépek a helyszínen beválnak, kilátás van arra, hogy több odavaló nagybirtokos innen szerzi be szükségletét, esetleg fentnevezett által Kisáziában létesítendő vezérképviselőlet útján. Gazdasági akadémiát végzett ifjaink egy másik csoportja szövetkezeti alapon földet bérelt, melyre magyar gazdasági tiszteket és munkásokat akarnak kivinni állandó alkalmazásra.

Számos tanulóink otthon azonnal tanári állást kapott különböző szakiskolákban s felsőipariskolát végzett ifjaink egyike, mint ipariskolai tanár tőlünk kért magyar nyelvű szakkönyveket, hogy tanulóit annak alapján taníthassa.

Kertészeti tanintézetünkéből kikerült okl. kertészről épp a múlt hónapban irtak a török újságok, hogy mint állami alkalmazásban levő kertészeti aligazgató, az angorai parlament parkirozását végezte, mely munkálatokért dicséret elismerésben részesült. Ez alkalommal kiemelték az újságok azt is, hogy tanulmányait a budapesti kertészeti tanintézetben végezte s most az angorai kormány megbízta az összes hasonló munkák megtervezésével.

Még számos esetet sorolhatnánk fel, melyek mind azt bizonyítják, hogy akciónk nemcsak eszmei és érzelmi, hanem reális eredményeket is biztosított és biztosít továbbra is, mert a postai forgalom megindulásával újból felvettük a kapcsolatot itt végzett ifjainkkal s akik csak pósta útján megközelíthetők, azokkal állandó összeköttetésben vagyunk. Ismerjük terveiket, tanácsokat adunk nekik, stb., s az ő révükön tudunk olyanokról is, akik különben a jelenlegi viszonyok között tartózkodási helyükről ide nem írhatnak.

A viszonyok konszolidálódása után lassankint lehetővé vált a közlekedés Törökországgal; bár igaz, hogy Konstantinápolyban egy hónapba is

beletelik, míg a szükséges engedélyeket az ide utazó megszerezheti. Az utazási lehetőséget felhasználva több, régebbi idő óta otthon tartózkodó török ifjú tért vissza tanulmányai folytatására, sőt — bár ez irányban semminemű kezdeményezést nem tehattünk — még néhány új török tanuló is érkezett különböző időkben hozzánk, úgy hogy az 1920/21. tanév a következő képet mutatta: felsőipariskolában 4, ipari szakiskolában, stb. 9, gazdasági akadémián 20, földmivesiskolában 3, kereskedelmi iskolában 2, magángazdaságban 8, műegyetemen, stb. 6; összesen 52 ifjú.

Mivel a postai közlekedés ebben az időben már a viszonyokhoz képest elég rendesnek volt mondható, ifjaink hozzátartozóiktól levelet és pénzt fennakadás nélkül kaphattak. Ezáltal a folyó évben lehelvé vált több olyan tanulmányait befejezett ifjú hazautazása is, kik az utazási költségek hiánya miatt voltak kénytelenek továbbra is ittmaradni.

Elérkeztünk török-akciónk vázolásában a legutolsó időkhöz. Önként adódik a kérdés, hányan fejezték be tanulmányaikat eddig s milyen képzettséggel mentek vissza Törökországba?

E tekintetben álljon itt a következő rövid összeállítás: földmivesiskolát 56, gazdasági akadémiát 19, kertészeti tanintézetet 3, kertészszegéd iskolát 1, akadémiái tanfolyamot 4, felsőkereskedelmi iskolát 3, reáliskolát 2, keleti kereskedelmi akadémiát 2, felső ipariskolát 16, építő ipariskolát 3, fémipari szakiskolát 5, faipari szakiskolát 4, orvosi műszerész iskolát 1, mechanikai és órák ipariskolát 1, szövőipari szakiskolát 5 végzett. Összesen 128 ifjú.

Most, az új tanévben 44 török ifjunk van, kik túlnyomórészt gazdasági akadémiái és egyetemi hallgatók. Öt új tanulót is kaptunk erre a tanévre. Erős a reményünk, hogy amint Törökország politikai tekintetben konszolidálódik, újra tekintélyes számú ifjú fogja hazai tanintézeteinket fölkeresni.

Említésre méltó tény, hogy a hosszú éveken át való itt tartózkodás alatt török ifjaink egy részét melegebb érzelmi motivumok is idecsatolták s közülük kb. 10-en magyar lányt jegyeztek el. Négyen már haza is vitték az új asszonyt a Márványtenger partjára.

Igy fonódnak a szálak, melyek hivatva vannak a két törekvő nemzet, a törököt és magyart mennél közelebb hozni egymáshoz.

II. Bolgár-akció. Temesvár városának áldozatkészsége tette lehetővé, hogy bolgár-akciónk 1916. év végén számottevő mértékben indulhatott meg. Szép példát adva első volt a városok között a tekintetben, hogy jelentékeny anyagi áldozatot hozott az akció sikerének előmozdítása érdekében. Nagy szeretettel karolta fel az ügyet, úgy hogy egészen 1917 végéig jóformán Temesvárott koncentrálták a bolgár ifjak és leányok neveltetése. A város saját költségen előkészítő tanfolyamot tartott fenn. Itt nyertek kiképzést bolgárjaink a magyar nyelvben és a különböző tantárgyakban, hogy azután a következő tanévben a városi fiú és leány felsőkereskedelmi iskolákban minden zökkenés és fennakadás nélkül folytassák tanulmányaikat.

Az 1917/18. tanévben már mintegy 40 bolgár fiú- és leánytanuló élvezte

a város vendégszeretét. A következő, 1918/19. iskolai évben az akció tovább terebélyesedett. Nagyobb számmal jöttek akkor már Szegedre is bolgár fiúk. Úgy, hogy a Budapesten és Csaktornyán tanuló bolgárokat is számítva, ekkor már *81 bolgár fiu és leány* tanult védelmünk alatt.

Azonban közbejött az összeomlás és az ellenséges megszállás. Temesvárt és Szegeden oláhok és szerbek lettek az urak, kik azután bolgár diákjainkat is hamarosan visszaszállították hazájukba. Megakadt az oly szépen indulo akció. Másfél évig semmi kapcsolatunk nem volt a bolgárokkal. De alig szabadult fel az idegen uralom alól Szeged városa, a régi temesvári bolgár tanulók jelentékeny része¹ — kik tanulmányaik közepén voltak kénytelenek annakidején Magyarországot itthagyni — újból visszajöttek és Szegeden iratkoztak be néhány új tanulóval szaporodva, a felső kereskedelmi iskolák megfelelő osztályaiba. Ugyancsak velük egyidőben jött Budapestre is 22 bolgár férfi- és nőhallgató, különböző egyetemi tanulmányok végzésére. Ezek a tudományegyetem orvosi és filozófiai karára, továbbá kb. 50 százalékban a műegyetemre nyertek fölvételt az elmúlt tanévben. Eszerint összes bolgárjaink száma az 1920/21. iskolai évben 38 volt, kik közül a szegediek egyrészt a bolgár hadiárva-alap, másrészt egyes szófiai bankok ösztöndíjával, az egyetemisták pedig saját költségükön tanultak.

A szegediek jórésze kereskedelmi iskolai tanulmányait be is fejezte folyó év júniusában. Mivel képzésüket Temesvárott és Szegeden, tehát vidéki gócpontokon nyerték, úgy éreztük, nem lenne munkánk teljes, ha e gyakorlati pályára képesített bolgárokat visszaerzesztenők hazájukba anélkül, hogy kulturális ipari és kereskedelmi életünk központját, az ország fővárosát, Budapestet és ennek e téren legnevezetesebb intézményeit megismerték volna. Miután a budapesti elszállásolás és étkezés kérdését sikerült megoldanunk, egy 10 napos tanulmányút programját állítottuk össze s intézkedtünk, hogy az érettségi vizsgálatok után a tanulók haladéktalanul Budapestre irányittassanak. Ez meg is történt. Abban pedig, hogy a 14 tanuló értékes és maradandó emlékként vihette magával haza Bulgáriába a tanulmányút tanulságait, nagy része van az egyes megtekintett magán- és közintézmények, illetőleg üzemek vezetőségeinek, melyek igazán lekötelező szíveséggel voltak segítségünkre a kitzűzött program mennél eredményesebb megvalósításában.

A mostani iskolai évre Szegeden körülbelül 10 bolgár iratkozott be különböző iskolákba, míg a budapesti főiskolákra 17 hallgató jelentkezett. Folyamatban van azonban ezen akciónk fokoztos kiépítése s evégből már tárgyalásokat is folytatunk illetékes bolgár körökkel.

III. Bosnyák-mohamedán-akció. Ennek a megindításához alapot szolgáltatott az a körülmény, hogy a bosnyák-mohamedánságnak tekintélyes része szimpatizált velünk, magyarokkal. E kapcsolatnak gazdasági és politikai szempontból való erősítése, céljából a Julián-egyesület évekkel ezelőtt jelentékeny számú ösztöndíjat létesített Magyarországon tanuló bosnyák ifjak részére.

Ezt az akciót 1917-ben átvettük a Julián-egyesülettől, amikor is kb.

26 bosnyák tanuló került védnökségünk alá. Az akció központja Debrecen volt, mert itt majdnem minden iskolafaj rendelkezésünkre állt. A 26 tanuló-ból 21 ott volt elhelyezve. Törekvésünk oda irányult, hogy ezt az akciót is szélesebb alapokra fektessük s az 1918/19. tanév elején már kb. 80 tanulónk volt, kik Debrecenen kívül nagyobb számmal voltak elhelyezve Mezőtúron, Hajduböszörményben és Hajduszoboszlón.

Az 1918 őszén bekövetkezett összeomlás nyomán előállott politikai helyzet következtében ezen akciónkat önként likvidáltuk s mivel azok a városok, ahol a bosnyákok elhelyezést nyertek, amúgy is oláh megszállás alá kerültek, a tanulókat — hogy nélkülözéseknek ne legyenek kitéve — még a hidegebb idő beállta előtt hazájukba visszaküldöttük.

IV. Tatár-akció. Ez volt a legfiatalabb, de már megindulásában is nagy perspektivákat mutató akciónk. 1918 nyarán, az orosz iga alól felszabadult krimi tatárok Konstantinápolyban székelő komitéjának megkeresésére tárgyalásokat kezdtünk, főképen aziránt, hogy tatár ifjak és leányok nagyobb számmal nyerjenek magasabb képzést magyarországi főiskolákon, s így az új államalakulatok vezetőemberei magyar műveltségen nevelődött ifjakból kerüljenek ki.

Még a tárgyalások tartottak s 1918 őszén már 8 fiú- és 3 leánytanuló érkezett. Azonban az 1918 októberi események itt is halomra döntötték számításainkat. A tárgyalások összeköttetés hiánya miatt megszakadtak s még ma sem tudtuk az érintkezést megtalálni, mert hisz azóta Konstantinápolyban is nagy változások történtek, aminek következtében a tatár komité ottani működése is megszűnt. Reméljük azonban, hogy a közel jövőben közvetlenül tudjuk majd az érintkezést felvenni a tatárokkal.

A fent említett tatár tanulók a következő elhelyezést nyerték: A tudományegyetemen (filozófia) 1, polgári iskolai tanárképzőben 1, „Erzsébet”-nőiskolában 3, földművisiskolában 6, ipariskolában 1 tanuló.

Ezek közül már 9-en befejezték tanulmányaikat. Kettő azonban még tovább tanul; egyik a tudományegyetem filozófiai karán, másik pedig a műegyetemen. A folyó iskolaévben 5 tatár tanuló van itt.

Ebben foglaltuk össze röviden társaságunk egyik irányu munkásságának, a turáni ifjuság magyarországi oktatásának eddigi történetét.

Ha végignézzünk akciónkon, azt látjuk, hogy annak szinte kezdetén, az októberi összeomlást megelőzőleg már kb. 340 turáni ifjú és leány nevelkedett a mi testvéri körünkben. S mikor most újra kezdenek bennünket fölkeresni, erős a reményünk, hogy ismét hatalmasra növekszik itt élő, tanulni vágyó turáni ifjú testvéreink száma, mert bár ellenségeink a földrajzi Magyarországot ideig-óráig megcsonkították, kulturánkat el nem rabolhatják.

Szécsi Gy. Jenő.

A Magyarországi Turán Szövetség céljai és működése.

Magyarország megszállása, majd a bolsevizmus és az oláh pusztítás a magyar közönségben erőssé tette azt a gondolatot, hogy nemzeti életünket új alapra kell helyoznünk. Ez események végét jelentik a nyugat előtt való föltétlen meghajlás korszakának, amelyben nemzeti egyéniségünk csak bátortalanul fejlődött. Tagadhatatlan, hogy a közelmúlt eseményei a fényező erős fényével világítottak reá arra, hogy a nyugati kultúra szervezeteiben szenved, a nyugati társadalmakban oly bontó életműködések jutnak mindinkább uralomra, amelyek a jövő fejlődés szempontjából nagy mértékben aggályosak. A világháborút befejező békék az emberiség fejlődésének jelenlegi fokával nincsenek összhangban: úgy látszik, mintha a kereszténység lelket szelidítő ereje a nemzetközi jogban egyáltalában nem érvényesülne. A gazdasági imperializmus, a nemzeteknek erkölcsi létalapját önzó alappal pótolja, a szocializmus pedig, amely mindinkább a bolsevizmusba torkollik, a nemzeteket oly elemekre bontja, amelyek között az együttérzés kapcsolata mindinkább megszűnik s annak helyét féktelen gyűlölködés foglalja el.

Ezeknek a tényeknek ösztönszerű átérzése elemi erővel keltette föl a magyarság lelkében azt a gondolatot, hogy új erkölcsi alapra kell helyezkednie. Ennek tulajdonítjuk azt a szembetűnő tény, hogy majdnem az egész világgal ellentétben, keresztény nemzeti alapra mertünk helyezkedni s ennek a gondolatnak megerősödését jelenti a faji gondolatnak mind erősebb térfoglalása. A magyarság érzi azt, hogy neki, mint már annyiszor a történelemben, ismét hivatása van; ez a hivatás pedig nem egyéb, mint hogy Keletről, az önzés által még meg nem fertőzött fajrokonainktól szerezzünk új gondolatokat, amelyek segítségével keresztény világfelfogásunkat oly módon erősítsük meg, hogy ez az új világnézet ne csak bennünket gyógyítson meg, hanem hatással legyen a velünk kapcsolatban lévő nyugatra is.

Ennek a gondolatnak az átérzése az, amely bennünket a turáni eszme felé ragad, a ma rettenetes kataklizmájából az emberiséget egy magasabb tejiódési fok felé akarjuk segíteni, mely erkölcsi alapon használja fel az emberiség javára mindazt, amit a nyugat és a kelet szépet és jót alkotott. A történelem nem ismer esetlegességeket. Így a turáni gondolatnak szükségképen el kellett következnie. Szükségképen el kellett jönnie annak az időnek, amikor a magyarság éppen az emberiség érdekében öncélúvá akar jenni, tejiesen önálló kulturát és világfelfogást óhajt teremteni s a nyugati gondolatokat csak abban az esetben bocsátani magába, hogy ha az ő gondolatmenetének és ősi erkölcsi felfogásának megfelelően.

A turáni gondolatnak ez a felfogása konzervatív. Nem akar értékeket megsemmisíteni, csak azt akarja, hogy az összes emberi értékek mesterséges akadályok nélkül oly módon érvényesülhessenek, amint azt a bennük lévő tartalom lehetővé teszi. Így nem támadó jellegű a *Turán Szövetség alapvonalata sem*. Nekünk, magyaroknak tudnunk kell, hogy a turáni mozgalomban jelentős szerep akkor jut nekünk, ha az eszme terjedésének az útja a

békés kölcsönhatás útja lesz, hiszen az átszivárgásnak feltétlenül rajtunk keresztül kell megtörténnie, kik mindkét kulturának szervei részesei vagyunk.

A magyarországi „Turán” Szövetség kettős célból alakult: a faji gondolatot kívánja átvinni a magyar nép minden rétegébe s elő akarja mozdítani, bensőbbé tenni az érintkezést testvérnepeinkkel. Kétségtelen, hogy a munka szerfölött nehéz, hiszen századok óta nem követtünk öncélú politikát, összeköttetéseink a kelettel nagyrészt elvesztek s csak újabban törtétek erre lépések nemes testvéregyesületünk, a Turáni Társaság kezdeményezésére. Mindent, amit bent az országban vagy testvérnepeink felé építeni akarunk, alapjából kell kezdenünk s emellett harcolnunk azok ellen a bomlasztó hatások ellen, amelyek nemzetünket szétszakított állapotában oly erősen támadják.

Hogy úgy látjuk, ez a munka minden nehézség mellett is sikerülni fog, annak oka föltétlen bizalmunk a nemzet őseréjében és politikai éleslátásában: mely hitet ad belénk, hogy idejekorán felfogjuk azt a hatalmas politikai, kulturális és gazdasági erőt, amellyel a turáni kelettel való testvéri érintkezés nemzeti ügyünket előmozdíthatja.

A Magyarországi Turán Szövetség első feladatául ezeknél fogva azt tekintti, hogy ezt a felfogást a magyar közönség lelkebe beleoltsa. Fennállásunk első évében a turáni gondolatot kialakítottuk a legapróbb részletekig. Teljes programmunk most készül, melyet egy-két hónap múlva ki fogunk adni.

Budapesten a múlt évben számos előadást tartottunk a turáni eszmekörből. Ünnepeleink sorát nagy turáni költőnk, Zempléni Árpád emlékének szenteltük. Hangversenyeinken csakis a fajmagyar és testvérnepeink zenéje jutott szóhoz. Ez évben előadásaink és hangversenyeink száma erősen szaporodott, az októbertől december végéig terjedő időszakban 15 hangversenyt és előadást tartottunk. Ezek között egy finn matinét és egy emlékünnepet Julián barátunk, a turáni gondolat első magyar képviselőjének emlékére.

Ez év októberében szövetségünk kezdeményezésére és felügyelete alatt megalakítottuk sajtótanfolyamunkat. A tanfolyam kétéves. Célja: hogy oly újságíró nemzedéket neveljen, amely minden tekintetben a mi erős faji és nemzeti világfelfogásunkat vallja. Bár tanfolyamunknak csak első évfolyama nyílt meg, abban máris 210 hallgató szívja magába a turáni gondolatot s lesz bizonyára e gondolatkörnek lelkes apostola.

Már ez év februárjában megnyílt első nyelvtanfolyamunk, amelyen a japáni, a török, a finn és közvetítő nyelvként az angol nyelvet tanították. Az angol nyelvré 72 hallgató, a japánira 68, a törökre 24, a finnre 10 jelentkezett. Tanfolyamunk teljesen ingyenes, mert a szegénysorsú ifjuságnak is alkalmat akarunk adni arra, hogy idegen nyelveket s főleg testvérnepeink nyelveit megtanulhassa. A tanfolyamot ez év őszén teljesen kifejlesztettük. Úgy hogy azon alkalmá nyílik most már tagjainknak arra, hogy a legtöbb nyelvet ingyenesen tanulhassák meg. E tanéven a turáni nyelvek közül a finn, a török, a japáni, a kínai és a bulgár nyelvet, egyéb nyelvek közül az

angol, az orosz, a lengyel, a francia, a német, a hollandi, a spanyol, az olasz és az esperanto nyelvet, végre a hazai nyelvek közül a tótot és a horvátot tanulhatják tanfolyamainkon.

Októberben megalakult Keleti Sajtóközpont nevű intézményünk is, amelynek az a célja, hogy testvérnépeinkkel állandó sajtóösszeköttetést szerezzünk. A távirati anyagra nézve egy itteni távirati irodával léptünk összeköttetésbe. Anyagunkat a finn, az észt és a török lapokban máris szépen közlik. Irodánk főcélja azonban cikkek kicserélése, valamint kölcsönös fotóriport-szolgálat szervezése. Bízunk benne, hogy összeköttetéseink révén a turáni hírszolgálat rövidesen teljesen megfelelő lesz.

Most szervezzük turáni levelező társaságunkat, melynek célja, hogy fajtstevéreink egymással levelezhessenek s így a köztünk és testvérnépeink között való érintkezés fellendüljön.

Szakvezértanácsaink a képzőművészet, iparművészet és zeneművészet terén akarják a turáni gondolatot uralkodóvá tenni. Működésük igen erős s bizunk benne, hogy a nemzeti és faji gondolatnak fellendítésénél oly erőket fognak mozgásba hozni, amelyek eddigelé szervezetten alig kapcsolódtak bele a nemzeti és faji öntudat megerősítésének nagy munkájába.

Zempléni irodalmi törzsünk a törölmetszett magyar és turáni gondolkozású irodalmát ápolja, szellemben és formában egyaránt. Havonta felolvasó gyűlést tart.

A Turáni Társasággal együttesen megalkottuk a turáni tanterv vázlatát, mely hivatva lesz a turáni gondolatot a legkülönbélebb iskolafajok tananyagába belevinni.

Kérdőíveket szerkesztettünk s küldünk el kitöltés végett azon volt hadifoglyainknak, kik testvérnépeink között éltek. Ez akció már eddig is igen szép eredményre vezetett s az összegyűjtött anyagból megbízható adatokat szerezhettünk testvérnépeink állapotára és a turáni gondolatnak ottani elterjedésére nézve. Nagy örömmel tapasztaltuk, hogy majdnem minden testvérnépünk, de főleg a japániak, a finnek, a törökök és a tatárok között nagyon erős és öntudatos a turáni gondolat.

Képviselőtünkben többen jártak kint Finn- és Észtországban, ahol nagy ünnepeltetésben volt részük. Különösen kiemeljük azt a küldöttséget, amely ez év nyarán az első finn-ugor tanügyi kongresszuson járt s testvérnépeinkkel számos újabb értékes összeköttetést szerzett. De különösen nagy jelentőségű az a munka, amelyet szövetségünkhöz: Barátosi Balogh Benedek végzett Japánban, ahol a múlt év október 1-én az ő kezdeményezése és munkája folytán több ezer taggal megalakult a Japánországi Turáni Szövetség. Nagy örömmel emlékezünk meg arról a hatalmas propaganda-munkáról is, amelyet ő Japánországban és Kinában kifejtett. Megemlítjük még, hogy testvéregyesületünk a Magyar Egyetemes és Főiskolák Szövetségének kezdeményezésére Japánban is megalakult az ifjusági Turul-szövetség, mely hivatva lesz a japáni főiskolai ifjuságot a turáni eszme öntudatos és lelkes harcosává tenni s befejezni azt a nagy munkát, amelynek magvait szövetségünk most vetette el.

Dr. Desseuffy István.

VIII. előadás: március 1. „Kapcsolatok a turáni népek történelmében.“ Előadó: dr. Márki Sándor egyetemi tanár.

IX. előadás: március 8. „A turáni népek mezőgazdasága.“ Előadó: dr. Németh József ny. min. tanácsos.

X. előadás: március 22. „A turáni népek kereskedelme.“ Előadó: Bauer-Udvardy Mihály, gyáros.

XI. előadás: március 29. „A turáni népek ipara és bányászata.“ Előadó: Timkó Imre főbányatanácsos, főgeológus.

XII. előadás: április 5. „A turáni népek irodalma és költészete I.“ Előadó: dr. Pröhle Vilmos egyet. tanár, nemzetgyűlési képviselő.

XIII. előadás: április 12. „A turáni népek irodalma és költészete II.“ Előadó: dr. Pröhle Vilmos.

XIV. előadás: április 19. „A turáni népek ruházata.“ Előadó: Pekár Gyula államtitkár.

XV. előadás: április 26. „A turáni népek zenéje.“ Előadó: Szentgáli Antal mérnök, (zenei bemutatókkal). Összefoglaló beszéd.“ Tartja: Pekár Gyula, államtitkár.

Az I., II., III. előadást a Tudományegyetem „Trefort-kerti“ nagytermében, a többi előadást később meghatározandó helyen rendezzük.

Belépődíj nincs.

Vendégeket szívesen látunk.

Turáni Társaság

(Országház, VII. kapu.)

Magyarországi Turán Szövetség

(IV., Deák F.-u. 14.)

A TURÁNI TÁRSASÁG

kiadóhivatalában

következő kiadványok kaphatók:

Turán 1913. évfolyam. Ára	40.— K
„ 1917. „ „	80.— „
„ 1918. „ „	80.— „
Szentgály Antal: Szibéria. Ára	104.— „
Posta Béla: A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben. Ára	104.— „
Dr. Fáy Elek: Magyarok otthona. Ára	50.— „

VÁMBÉRY PLAKETT:

Vámbéry Ármin 80 éves születésnapjára készíttette a Turáni Társaság. Ára 50 korona. ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

TURÁN

Turaanilaisen Seuran aikakauskirja. Toimittajat: tri Aladár Bán ja tri Vilmos Pröhle.

Aikakauskirja toimii turaanilaisten kansojen historian, kirjallisuuden, kulttuuripyrkimysten, kansatieteen, maantieteen ja taloudellisen elämän alalla.

Toimitus ja konttori: Budapest, Országháza, VII. kapu (Parlamenttitalo, portti VII.)

توران

توران جمعیتی مجموعہ کی

مجموعہ تورانلیک ناصی و خالہ

مہنی و ہرئی فصا لیتاریلہ ادبیات

انتوگرافیا و جغرافیہ سیاسی و سفلی

ادوار

مؤلفاری: دوکتور بانہ آلادار

دوکتور پرولا ویلیوس

„ТУРАН“

ОРГАН НА ТУРАНСКОТО
ДРУЖЕСТВО.

Редактори: Др. Аладар Баан и Др.
Вилхелм Прюле.

Списанието се занимава с историята и литературата на туранските народи, с настоящия им живот, културните им старания, с етнографията им, економическите и географическите им отношения.

Редакция и администрация: Будапеща, Парламент, Врата VII.

(Budapest, Országháza, VII. kapu.)

TURÁN

Revue de la Société Touranienne, redigée par dr. Aladár Bán et dr. Guillaume Pröhle.

La revue s'emploie au passé et à la présence, aux aspirations culturelles, à l'ethnographie, à la littérature, aux rapports économiques et géographiques des Touranienne nations.

Redaction et administration: Budapest, Országháza, VII. kapu (Parlement, porte VII.)